

ԱՄԵՏԱՔԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐԾՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

The Weekly **AVEDAPER**, American Bible House, Constantinople.

ՀԱՏՈՐ ԿԵ

Կ. ՊՈԼԻՍ, ՅՈՒՆԻՍ 22, 1912

ԹԻԻ 25

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՀՈՐԻՋՈՆԸ. Պաղտատի գծին Տօրոսի Գիւղին շինութիւնը, Պաղտատի Երկաթուղին եւ Մեծ Բրիտանիա:

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ. Կրօն եւ ազգութիւն:

ԿՐԾՆԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՑԱԿԱՆ. Քրիստոնեայ Եկեղեցին, Թէ Եկեղեցին ի՛նչ կ'արժէր անոր համար:

ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ. Թէ ի՛նչ ըրած է անթել հեռագիրը, Եունկֆրաուի Երկաթուղին, Սահարայի մասին մեծ ծրագիր մը, Չեմ գիտեր ինչո՞ւ (Ոտանաւոր), Ամերիկեան վարագոծի մը դէմ:

ՅՕԳՈՒԱԾԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆ. Ընկերային կեանք եւ Քրիստոնէութիւն, Կրօնք եւ գիտութիւն, Լսարաններու շուրջ, «Սէլամ», Հայ կեանքը:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀՈՐԻԶՈՆԸ

ՊԱՂՏԱՏԻ ԳԾԻՆ ՏՕՐՈՍԻ Լաւատեղեակ անձ-
ձեռնարկն ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ. նաւորութիւն մը, որ
վերջերս Կ. պոլիս-
Պաղտատի երկաթուղիին արդի ծայրը այցելեց և լայն
պատեհութիւն ունեցաւ Տօրոսի ճիւղին շինու-
թիւնը ուսումնասիրելու, և վկայէ թէ վերջերս
գործը շատ յառաջ տարուած է: Գիծը պիտի հաս-
նի ի Պոլսի Մարաշ մինչեւ ամսոյս վերջը և ի
Պոզանթի իսան՝ տարեկանն առաջ: Սակայն Պո-
զանթի իսանի և Տորաքի միջեւ հետաւորութիւնը,
36 հզմթ. (22½ մղոն), չկրնար աւարտիլ մինչեւ
1914: Տօրոսի հարաւային կողմը որ անմիջապէս
Տորաքի ետեւը կ'իյնան՝ շատ ցից կերպով կը բարձ-
րանան Ատանայի դաշտէն, և երկրին բնութիւնը
այնպէս է որ հարկ պիտի ըլլայ շատ դժուար
պեղել և ժայռեր կտրել:

Տօրոսի հարաւակողմը լաւ գործ կատարուած
է վերջին 18 ամիսներուն մէջ: Գիծը բերուած
հասցուած է Ատանա-Մէրսինի գծին, որ հիմա Պաղ-
տատի երկաթուղիի ընկերութեան հսկողութեան
տակ է, և նոր ձողեր ալ դրուած են: Պաղտատի
երկաթուղիին Ատանայի ճիւղին 90 հզմթ. (56 մղոն)
լինցած է և մինչեւ տարեկան իսկ կարելի պիտի ըլ-
լայ Տորաքէ Ամանոսի (Էլմա Տաղը) ստորաը երթալ
չոգեկառքով Ատանայի, Թոփրաք Գալէի և Օսմա-
նիյէի ճամբով: Թոփրաք Գալէէ մասնագիծ մը կը
չինուի Իսթէնտէրուն, ուր նաւահանգստի շինու-
թեան նախնական գործողութիւնները լաւ ընթաց-
քի մէջ են: Հալէպի արեւմտակողմը դէպ Ամանոս
լեռները և արեւելակողմը դէպ ի Եփրատ՝ հողային
ամբարտակներու շինութեան ձեռնարկուած է, և
յուսարի է որ Ատանա-Հալէպ-Եփրատի ճիւղը 1913ին
աւարտի:

Անատոլիոյ գիծը Հայտարարուած մինչեւ Գոն-
ես կը նորոգուի 12 մեթրնոց ձողերով, որոնց մեթ-
րական ծանրութիւնն է 38 քիլո և որոնց իւրա-
քանչիւրին տակ 15-16 գօտեփայտ կը հաստատուի,
կամուրջները կ'ամրացուին և կ'որոշութիւնները ուր
որ կարելի է՝ կ'ուղղուին: Սակայն տարակուսելի
է որ մեծ արագութիւն ձեռք բերուի Հայտարար-
չայի և Գոնեսայի միջեւ Իզմիտ-Էսկիշէփրի գծին
վրայ, վասն զի բազմաթիւ կ'որոշութիւններ և երեւ-
էջներ կան: Տարակուսելի է նաեւ որ դժին այս
մասը բաւական պաշտպանուի հեղեղներու դէմ որ
պիտի շարունակեն բաւական վնաս հասցնել ամէն
ձմեռ և ամէն գարուն մինչեւ որ հողային ամբար-
տակները քարով ու խճով ամրացուին: Էսկիշէ-
փրի և Գոնեսայի միջեւ գծին դարիվերները հեշտ

են, 300 մեթր միայն բարձրանալով, մինչդեռ Իզ-
միտ-Էսկիշէփրի միջեւ 792 մեթր կը բարձրանան:

Գոնեսայէ անդին գիծը շատ լաւ շինուած է:
Սուր կ'որոշութիւններ և դարիվերներ չկան մինչեւ
Էրէջի: Տօրոսի ճիւղը բաւական խիստ դարիվե-
րներ պիտի ունենայ: Հոն գործածուած նիւթը քար
է, ձողերը 12 մեթր երկարութիւն ունին մեթրը 32
քիլոնոց, և 15-16 գօտեփայտ բաւական հեշտ դա-
րիվերներու վրայ, իսկ 18 գօտեփայտ խիստ կ'որոշ-
ութիւններու և դարիվերներու վրայ: Գիծը լաւ կը
խնամուի և կը կարծուի որ կարելի պիտի ըլլայ ժամը
աւելի քան 60 մղոնի արագութեամբ շոգեկառք բա-
նեցնել անոր վրայ կատարեալ ապահովութեամբ:
Կայարարանները լաւ շինուած են, Վայրաշարժներու
պահանջները և ճամբաները փոխելու ծառայող
չըջուն տախտակներ կան Գոնեսայի, Գարամանի և
Էրէջիի մէջ: Յորենի ամբարանոցները աւելի լաւ
պիտի ըլլային, եթէ իրենց պարունակութիւնը անձ-
րեւէն պահպանող պատեր ունենային: Բոլոր կա-
ռուածքները կ'երթեւեկեն անփոփոխ կարգով և
իրենց հանդիպման կէտերը բնաւ չեն փոխուիր:
Մեքենաները նոր դրութեամբ են և զօրաւոր:
Կան նաեւ կարգ մը հին մեքենաներ: Տօրոսի գծին
վրայ աշխատող գործաւորներուն ամբողջ թիւը առ
այժմ 5,000ի կը հասնի: 200 օգնական մեքենա-
վարներէն, հնոցպաններէն, ճարտարագէտներէն
և այլն իբր 20 առ հարիւրը Գերմանացի են, Թուրք
գրեթէ չկայ: Թայմ

ՊԱՂՏԱՏԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ Պաղտատի երկաթու-
ցի մը ՄԵԾ ԲՐԻՏԱՆԻԱ. զիին տարեկան տե-
ղեկագիրը լաւ յուշա-
րար է այդ շատ վէճի ենթարկուած գծին շինու-
թեան մէջ տեսնուած յառաջդիմութեան, և մեզի
յուսալ կու տայ թէ անոր վերջնագոյն մասին
նկատմամբ Անգլիոյ և Թուրքիոյ բանակցութիւնները
հաւասար յաջողութեամբ յառաջ կ'ընթանան: Անց-
եալ տարի Պաղտատի երկաթուղիի ընկերութիւնը
Թուրք ընկերութեան մը յանձնեց այդ գծին Պաղ-
տատէ Պասրա երկարող վերջին մասին շինութիւնը:
Ասոր փոխարէն իրաւունք ստացաւ Միջերկրականի
վրայ Իսթէնտէրունի նաւահանգիստը մտնելու և
Իսթէնտէրունէ դէպ ի ներսերը գիծ մը շինելու:
Ստացաւ նաեւ փոխարինութեան զանազան խոս-
տումներ: Անգլիական կառավարութիւնը այդ բա-
ցարձակ լքման վրայ հրաւիրուեցաւ ու հաւանե-
ցաւ նոր բանակցութեան մասին ոչ թէ Գերմանիոյ
այլ Թուրքիոյ հետ որ Պաղտատ-Պասրա գծին շի-
նութեան Օսմանցի արտօնատէրներուն կողմէ կը
գործէր: Անգլիական առաջարկներուն հիմը կ'երեւի

թէ սա էր . Գծին այդ վերջին մասը հինգ տէրու-
թիւններուն , այն է Անգղիոյ Ֆրանսայի Գերմա-
նիոյ , Ռուսիոյ և Թուրքիոյ , ձեռամբ չինել , իւրա-
քանչիւրը դրամագլխին մէկ հինգերորդը հայթայ-
թելու և վարչական ժողովին մէջ հաւասար մաս-
նակցութիւն ունենալու պայմանով : Թուրքիոյ հա-
կառաւարկը չորս տէրութիւններու մասնակցու-
թեան նախամեծարութիւն տուաւ , դուրս թողլով
դիւստիա : Բանակցութեան վերջին մասերը հրա-
պարակուած չեն :

Այս խնդրին վրայ Անգղիոյ վերջնական որո-
շումը (վասն զի դեռ վերջնական որոշում արուած
չէ) կախում պիտի ունենայ ի մէջ այլոց կարգ մը
նկատուածներէ որոնք կրնան հոս թուարկուիլ
համառօտիւ : Ասոնց ամէնէն անմիջականը կը վե-
րաբերի հաշուական պարզ խնդրի մը : Պաշտատի
երկաթուղիի ընկերութիւնը , թէեւ արդէն շատ
օգուտներ քաղած է իր լքումէն , դեռ ուրիշ փոխա-
րինութիւն ստանալու ալ խոստում առած է : Պաշ-
տատ-Պասրայի ճիւղը ձգելով հրաժարեցաւ անոր
յատուկ հազարամեթրական երաշխաւորութիւնը
պահանջելէ , և ըստ երեւութիւն Թուրք նոր ընկե-
րութիւնը յանձն առաւ այդ կորուստին համար
անոր հատուցում ընել : Այս է յանձնառութիւն մը
որ խիստ քննութիւն մը պիտի պարտադրէ , վասն
զի վերջին ճիւղին շինութեան միջազգային յանձ-
նառուները պիտի չուզեն շատ ծանր պարտքերու
ենթարկուիլ : Աւելի մեծ խնդիր մը վերջաւորու-
թեան խնդրին է , Թուրքիա ուղեց գիծը վերջացնել
ի Պասրա , բան մը՝ որու մենք բոլորովին համա-
միտ ենք : Մեր կարծիքով , եթէ այս խնդիրը Անգ-
ղիոյ և Գերմանիոյ մէջ հաւասարապէս դիտուած
թիւրիմացութիւններէն զերծ պիտի կացուցուի ,
բացարձակապէս անհրաժեշտ է որ ընդհանուր հա-
մաձայնութիւն գոյանայ ի նպաստ այս կէտին :
Պասրա այդ կողմերու վաճառականութեան զլխա-
ւոր կեդրոնն է և Միջագետքի վաղեմի և ընտրեալ
նաւամատոցը , եթէ երկաթուղին ուրիշ տեղ եր-
թար , դարձեալ ամէն նաւեր հոն պիտի համա-
խմբուէին : Պատուական ջրուղի մը ունի , և դիւ-
րին է ֆառէ վար գտնուող աւազուած մաքրել :
Ընդունակ է անասման կերպով ծաղկելու : Կը
գտնուի անվիճելի կերպով Օսմ . հողի վրայ , և գիծը
հոն վերջացնելով կը վերնայ միակ լուրջ առարկու-
թիւնը զոր Անգղիա ունի Պաշտատի երկաթուղիին
ծրագրին դէմ : Կը մնայ Քովէյթի խնդիրը , որու
մասին երկար ժամանակէ ի վեր անհամաձայնու-
թիւն կայ Անգղիոյ և Թուրքիոյ միջեւ : Քովէյթ
գծին վերջակէտն ըլլալու պէտք չունի ինչպէս նաև

Խոր Ապտուլահի ազմուտ ասիերը , որ կրնայ ըսուիլ
թէ ընաւ լրջօրէն չառաջարկուեցան : Գիծն ի Պաս-
րա վերջացնելով Թուրքիա ազատ կ'ըլլայ Քովէյթի
Շէյխին զիրքը ճանչնալու իրրեւ ինքնօրէն իշխան
Անգղիական պաշտպանութեան տակ , առանց ուռէ
կերպով վնասելու Սուլթանին վեհապետական ի-
րաւանց : Կարելի է բարեկամաբար որոշել Քովէյթի
սահմանները , Պուպիեան կղզիին Թուրք արտա-
կայանի մը վէճը հարթել և Շէյխը ազատել Թուրք
սահմաններու մէջ գտնուող իր արմաւենիները շա-
հագործելու մեծ դժուարութիւններէն : Այս խն-
դիրներուն և Ծոցին մէջ մեր դիրքին վերաբե-
րող ուրիշ քանի մը խնդիրներու լուծումը պէտք
է որոշ պայման ըլլայ երկաթուղիին վերջին մա-
սին նկատմամբ ըլլալիք ուռէ գոհացուցիչ կար-
գադրութեան : Բայց շատ քիչ տարակոյս ունինք
թէ կրնան անոնք լուծուիլ բոլոր շահակիցներուն
նպաստաւոր կերպով : Եթէ , ինչպէս կը յուսանք ,
Թուրքիա և Անգղիա կարենան համաձայնիլ այս
կէտերուն նկատմամբ որ իրենց միայն կը վերաբե-
րին , և երկաթուղիին վերջին մասին չինութիւնը
հինգ տէրութիւնները միասնաբար ստանձնեն , վըս-
տահ ենք թէ Անգղիոյ մէջ մեծ գոհունակութիւն
պիտի զգացուի՝ լուծում մը գտնուելուն համար :
Վասն զի Անգղիացիներու ողջմտութիւնը երբեք
հակառակած չէ և չհակառակիր Գերման ծրագրին
էական մասերուն : Թայմ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԿՐՈՆ ԵՒ ԱԶԳՈՒԹԻՒՆ

Բ.

ՈՒՐԻՇ ընդհանուր սխալ մը որ յաճախ կը տես-
նուի Թուրքիոյ մէջ և որ պիտի ուղղուի
այս նիւթին վրայ յատակ մտածելով սա է թէ , երբ
մէկը իր կրօնը կամ իր մասնաւոր դաւանանքը կը փո-
խէ , իր ազգութիւնն ալ կը փոխէ կը կարծուի . Հոս
պէտք է դանաղանել այնպիսիներ որ իրենց կրօնա-
կան դաւանութիւնը կը փոխեն դրամի կամ աշխար-
հային ուրիշ շահու համար կամ առահի , և այն-
պիսիներ որ աւելի բարձր շարժառիթներէ , խոր
համոզումներէ և հոգեւոր իրական փորձառու-
թիւններէ կ'ազգուին : Առաջիններուն համար կըր-
նանք , առանց զանոնք խստիւ դատելու , ըսել թէ
կրօնափոխ չեն անոնք : Իրենց հոգեւոր ծնողն է
Սիմոն մօզ , որու զխաւոր իղձն էր իր կարծեց-
եալ կրօնը շահագործել իր անձին օգտին համար :
Բայց ոչ ոք կրնայ պատշաճապէս առարկել երկ-
րորդ դասակարգին արարքին : Փոփոխութիւնը ար-
դէն իսկ անոնց սրտերուն մէջ տեղի ունեցած է

և պիտի յայտնուի անոնց արտաքին կեանքին մէջ:

Արդ ազգութեան և կրօնի վրայ ճշմարիտ տեսութիւնը սա է թէ այս մարդոց կեանքին մէջ կրօնական փոփոխութիւնը երբեք չփոխեր անոնց ազգութիւնը: Այդ նկատումով անոնք տակաւին կր մնան ինչ որ առաջ էին և ինչ որ միշտ պիտի ըլլան:

Իբրեւ օրինակ առնենք Թուրքիոյ Հայ Աւետ. Քրիստոնեաները: Ասոնք յաճախ ազգային կեանքէ անջատուածներ համարուած են մայր եկեղեցւոյ այն անդամներուն կողմէ որ ազգութեան ու կրօնի տարբերութիւնը չեն տեսներ: Եթէ ձեռնարկութեան նախադրեալները ճշմարիտ են, եզրակացութիւնը անխուսափելի պիտի ըլլայ: Սակայն նախադրեալները ճշմարիտ չեն, և ամբաստանողներուն անկեղծութիւնը և հայրենասիրութիւնը չեն կրնար փոխել ձեռնարկութեան մոլարութիւնը: Բայց հիմա խնդիրն ուշի ուշով քննող և այդ Քրիստոնեաներուն կեանքով ու գործով ցուցուած իրողութիւնները նկատող ամէն մարդիկ դիւրաւ կը համոզուին թէ Աւետ. Հայ մը կրնայ մայր եկեղեցւոյ զուտակի մը չափ հաւատարիմ մէկ անդամ ըլլալ Հայ ազգին: Կը սիրէ ան իր ազգը, իր լեզուն և իր պատմութիւնը, կը խանդավառ իր ազգին անցեալ արարքներով և կը ներշնչուի տեսականօրէն անոր ապագային և այն բաներուն զոր պիտի ընէ այս երկրին ու բոլոր աշխարհի համար: Եւ եթէ յանձն կ'առնէ մինչեւ իսկ ըստ երեւութիւն զատուիլ պահ մը ազգային կեանքի սովորական արտայայտութենէն, պատճառը սա է միայն որ ամենայն անկեղծութեամբ ու ջերմեանով թեամբ կը հաւատայ թէ այդ կերպով կարող է աւելի լաւ ծառայել իր ազգին քան ուրիշ ունէ կերպով:

Իրողութիւնը սա է թէ կեանքի հոգեւոր տեսակէտը, իբրեւ ծիսականին ներհակը որ Աւետարանական շարժման հիմը կը կազմէ, կը խորացնէ և կ'ազնուացնէ այդ կեանքին ազգային ինչպէս բոլոր ուրիշ երեւոյթները: Միտքը կը կարողանայ աւելի որոշ զանազան ուղիով ու չափով, հասկընալ թէ ինչպիսի ընթացք աւելի բարեբար է և ինչ բան կորստեան կամ վշտի պատճառ կ'ըլլայ: Սկերբը որոշ հանգամանք կ'ստանան, այնպէս որ ազգասիրութեան կը միանայ նաեւ վառ տենչ մը՝ վերցնելու ազգային կեանքին մէջ մուտ դառնալ որ այն չարիքները որ մեծ արգելք են ազգային յառաջդիմութեան և յաջողութեան: Պողոս Թաքեալ իր դարձի գայէն և բստին հոգեւոր իմաստով Քրիստոնեայ ըլլալէն ետեւ կրցաւ ըսել,

«Մեծ տրամութիւն է ինծի, ու իմ սրտիս անպակաս յաւ. Քանզի ես ինքս կը խնդրէի նզովուած ըլլալ Քրիստոսէ, իմ մարմնի կողմանէ եղբայրներուս ու ազգականներուս համար» (Հռով. Թ. 2, 3): Իբրեւ դարձի եկած Հրեայ՝ առաջուրէն հազար անգամ աւելի կը շահագրգռուէր Հրեաներու ճշմարիտ բարօրութեան: Իր կրօնական կեանքին մէջ տեղի ունեցած փոփոխութիւնը լոկ սաստկացուց անոր ազգասիրութիւնը:

Վստահ ենք թէ նոյնպէս կրնայ ըսուիլ Հայ Աւետ. Քրիստոնեաներու ալ համար: Ուրախ ենք որ այս սկսած է աւելի լիովին ճանչցուիլ բոլոր լայնամիտ մարդոց կողմէ: Միակ բանը, որ յստակ չէ այնպիսիներու որ իրենց անձերը Քրիստոսի նուիրելով մտած չեն հոգեւոր կեանքը, կամ Սր. Գրոց ոճով խօսելով՝ դեռ վերստին ծնած չեն, սա է թերեւս թէ այս փորձառութիւնն ունեցողները անտարակուսելի և անվիճելի կերպով գիտեն թէ ազգին ուրիշ յոյս չկայ, եթէ անոր մէջ մի անդամը Քրիստոսով թողութիւն գտնելու, Քրիստոսի նուիրուելու և անով յաւիտեական կեանք մտնելու այս նոյն փորձառութիւնը անձնապէս չստանայ: Աւետ. եկեղեցիները, զայս լաւ գիտնալով, կը պնդեն թէ ազգային միակ փրկութիւնը զոր կ'արժէ ունենալ՝ հոգեւոր վերանորոգում ըլլալու է:

Ուղղելի երրորդ սխալ մը այն է որ ազգ ու եկեղեցի կը նոյնացնէ: Եկեղեցին իր անդամներուն կրօնական կեանքին կազմակերպեալ արտայայտութիւնն է: Էապէս կրօնական, հոգեւոր կազմակերպութիւն է: Ինչ համեմատութեամբ որ ուրիշ բան է այն, զոր օրինակ՝ ընկերային կամ զրական ակումբ, նոյն համեմատութեամբ կը պակասի եկեղեցի ըլլալէ, և իրաւունք չունի այդ անուանով կոչուելու, մանաւանդ եթէ քաղաքական կազմակերպութիւն մը դառնայ կամ իբր այն ծառայէ: Այս է եկեղեցին ու ազգութիւնը նոյն համարելու սխալին մէկ մեծ վտանգը:

Ճշմարիտ եկեղեցին, միակը որ արժանի է այս անունին, կը բաղկանայ անոնցմէ որ ճշմարտապէս ու անձնապէս կրօնք ունին: Քրիստոնէական տրամեսութեան տակ կրօնք ունենալու միակ կերպն է Աստուծոյ, մեր երկնաւոր Հօր, հետ սիրոյ և հաղորդակցութեան իրական, կենսական յարաբերութիւն մշակել Տէր Յիսուս Քրիստոսի միջոցով և բոլոր կարողութեամբ հնազանդիլ անոր: Այս ոգիով ապրողները միայն իրաւունք ունին եկեղեցիին անդամակցելու:

Արդ եկեղեցիին նպատակն է իր անդամներուն կրօնական կեանքը մշակել հրապարակային պաշ-

տամուկների և Քրիստոնէական ծառայութեան զանազան տեսակներու միջոցով, Սակայն կրօնական կեանքը պիտի չմշակուի՝ սոսկ մշակուած ըլլալու համար, այլ միայն որպէս զի կարենայ ի գլուխ հանել իրեն յանձնուած մեծ գործը, որ է ամբողջ ազգը Քրիստոսի հպատակեցնել և միեւնոյն ժամանակ բովանդակ աշխարհի աւետարանման աւելի ընդարձակ ձեռնարկին մասնակցիլ։ Այս է գաղափարականը՝ դէպ ուր զիմելու է եկեղեցին անդադար, եթէ հաւատարիմ պիտի մնայ այն բարձր կոչումին որ Աստուծոյ եղաւ Քրիստոս Յիսուսով։ Հետեւապէս կրնայ որոշ տեսնուիլ թէ եկեղեցին սոսկ ազգային կեանքի մարմնացում նկատել, քաղաքական նպատակներու ծառայեցնել կամ ազգային լեզուի ու աւանդութիւններու իրեն թանգարան միայն յարգել՝ ուրիշ բան չէ, բայց եթէ ամբողջովին սխալ ըմբռնել ու սխալ ներկայացնել անոր կոչումը և անհունապէս ստորնացնել անոր դիրքը աշխարհի վրայ, Անտարակոյս եկեղեցին, այսինքն ազգին կաղմակերպեալ կրօնական կեանքը, կը պահպանէ ազգային լեզուն ու գրականութիւնը։ Ազգային առանձնայատկութիւնները եկեղեցիին մէջ պիտի երեւին, ինչպէս կ'երեւին կեանքի ուրիշ ձեւերու մէջ, նմանապէս եկեղեցւոյ անդամակցութեան կրօնական սկզբունքները ի յայտ պիտի գան քաղաքական ինչպէս ամէն ուրիշ ասպարէզի մէջ։ Այսու ամենայնիւ ասոնց ոչ մին, ոչ ալ ամէնը միացեալ, կը կազմեն եկեղեցիին իսկական գործը։ Եկեղեցին ասոնց համար չհաստատուեցաւ իր Աստուածային Տէրոջ կողմէ։ Ան պատուէր ստացաւ ամէն ազգի քարոզել սա աւետիսը թէ Աստուծոյ կողմէ ճամբայ մը յայտնուեցաւ, որով անոր ապստամբ ու մեղաւոր զաւակները կրնան թողութիւն ստանալ և վերստին վայելել նախկին բոլոր այն արտօնութիւնները զորոնք ունէին իրենց երկնաւոր Հօր ընտանիքին մէջ։ Հոգեւոր կաղմակերպութիւն է այն և հոգեւոր գործ ունի կատարելու։

Միւս կողմէ ազգին քաղաքական կեանքը այս աշխարհի բաներով կ'զրադի։ Կը ջանայ ամբողջ երկրին ծառայելու ծանուցեալ նպատակով կուսակցութեան մը շահերը պաշտպանել՝ լաւ օրէնքներ ձեռք բերելով, փողովորի ամէն դասակարգերու բարգաւաճումը նպատակաւորելով և միեւնոյն ժամանակ երկիրը օտար թշնամիներու դէմ պաշտպանելով։ Այս ամէնը անհրաժեշտ ու գովելի են իրենց տեղը, Կէտը որու վրայ կը սնդենք՝ սա է թէ ազգը եկեղեցին չէ, ոչ ալ եկեղեցին ազգը։ Ինչպէս անհատին կրօնական կեանքը չփոթուելու չէ իր ազգութեան հետ, նոյնպէս կաղմակերպեալ

կրօնական կեանքը չփոթուելու չէ ազգին կաղմակերպեալ քաղաքական կեանքին հետ։ Երկուքը իրարու վրայ գործելով ու հակագործելով հանդերձ ուրոյն ու տարբեր բաներ են։ Սակայն վախ կայ թէ շատեր կ'անտեսեն այս տարբերութիւնը։ Շատ անգամ կը լսենք օրինակի համար թէ Հայ եկեղեցին ազգին լեզուն ու կեանքը պահպանեց իբրեւ քաղաքական մարմնի։ Անուրանալի է այս, և բնաւ մոռցուելու չէ երբ եկեղեցիին մեծ ծառայութիւնները կը թուարկուին։ Սակայն ատոր համար չէ որ գոյութիւն ունի, ոչ ալ երբեք գոչ ըլլալու է զայդ կատարելով։ Հայ եկեղեցին, ուրիշ ամէն եկեղեցիներու նման, ճշմարիտ եկեղեցի է այն համեմատութեամբ միայն որով կը կատարէ Քրիստոսի կողմէ իրեն սահմանուած գործը, որ է ամէն արարածի քարոզել ու կեանքով ալ ներկայացնել Աւետարանը։ Ասոր տեղ ուրիշ ու պղծ տիկ նպատակ մը դնել ուրիշ բան չէ, բայց եթէ մեր կամքը դերադասել Անոր կամքին դոր Տէր կը կոչենք։

Մանաւանդ մեր Աւետ. եկեղեցիները ներկայ ժամանակիս մէջ ուշի ուշով մտածելու են ասոր վրայ, Կը խորհուի կարգ մը փոփոխութիւններ մուծանել այս երկրի Աւետ. Քրիստոնէականներուն քաղաքական կեանքին կաղմակերպութեան մէջ։ Երբ այդ բարեփոխումները տեղի ունենան, չկարծուի թէ այլեւս ամէն բան շտկուած պիտի ըլլայ եկեղեցիներուն մէջ։ Հոգեւոր կեանքի նոյն հին խնդիրները կան ու կը մնան՝ քաղաքական ամէն կաղմակերպութեան տակ։ Եկեղեցիները վայրկեան մը իսկ չեն կրնար լքանել իրենց անաւարտ մեծ գործը, այն է նայիլ որ զուտ հոգեւոր միջոցներով ի գլուխ հանուի ազգին և, որչափ՝ իրենց կ'իյնայ, բովանդակ աշխարհի, հոգեւոր վերանորոգումը։

Խորհուրդ մը եւս։ Քրիստոնէի տեսակետով ի՞նչ պիտի ըլլայ, կը կարծենք, ազգութեան վրայ կրօնի ազդեցութեան վերջնական արդիւնքը։ Կ'ընդունինք թէ Քրիստոնէութիւնը համայն աշխարհի սահմանուած կրօն է, կը հաւատանք թէ վերջնական կրօնն է։ Չենք կրնար սէրէ աւելի բարձր սկզբունք մը երեւակայել ու Քրիստոնէութիւնը սիրոյ մարմնացումն է։ Ուրեմն աշխարհի բոլոր ազգութիւնները Քրիստոնէութեամբ միասնալով տակաւ պիտի կորսնցնեն իրենց մասնաւոր յատկութիւնները և ընկղմին արդեօք աշխարհածաւալ մի ազգութեան մէջ։ Կամ արդեօք ազգերը իսկապէս այժմու պէս պիտի մնան, սա բացառութեամբ որ թիւրիմացութիւնները և թշնամութիւնները պի-

տի վերնան, որով պիտի իրագործուի բանաստեղծին երազը —

Մարգկային խորհրդարան,

Աշխարհի Դաշնակցութիւն:

Դէպքերը կարծես այս վերջին ուղղութիւնը ցոյց կու տան մինչեւ ցարդ: Դէթ սա յայտնի է թէ լիալիր Քրիստոնէութիւնը կը պահանջէ որ իւրաքանչիւր ազգ Քրիստոսի և անոր պատգամին վերաբերմամբ իր ազգային մասնաւոր մեկնութիւնը բերէ, որպէս զի լիակատար չափով հասկցունին անոր անհունապէս սքանչելի կեանքն ու սէրը: Ամէն ազգեր իրենց դերն ունին Նոր Երուսաղէմի շինութեան մէջ: Ամէն ալ անոր պիտի բերեն իրենց փառքը և պատիւը: Թերեւս ոչ ոք կրնայ տակաւին ըսել թէ ինչ պիտի ըլլայ իւրաքանչիւր ազգի նպատար: Սակայն Հայ ազգին վրայ խօսելով չենք կրնար միթէ սաչափ ըսել թէ երկնային թագաւորութեան մէջ բարձր ծառայութիւն ու մեծ պատիւ պահուած է ազգի մը, որ այսքան ընդերկար տառապեցաւ և թէ այս խորհրդաւոր տառապանքներուն բացատրութեան մեծ մասը ճիշտ հոս կը կայանայ: ԶՔրիստոս ամբողջովին աշխարհի մեկնելու համար հարկ է ազգովին մարմնացնել տառապեալ Մեսիան: Խաչը Քրիստոնէութեան բուն կեդրոնն է: Ո՛րքան սուրբ ու մաքուր ըլլալու են անոնք որ Աստուծոյ նախախնամութեամբ կոչուած են իրենց ազգային կեանքով մարմնացնել Աւետարանի կեդրոնական այս իրողութիւնը:

ԿՐՈՆԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Քրիստոնեայ Եկեղեցիին շատ մը եկեղեցիները ինչպէս պիտի փորձենք: Ինչպէս պիտի կրնանք ճշգրտէն չափել անոնց արժէքը, անոնց օգտակարութեան ու գործակցութեան աստիճանը: Մենք սա հետեւեալ փորձերը պիտի յանձնարարէինք.

Ա. Թէ ան յայտնի կերպով ու աներկմտօրէն դեր կ'իւլէ՞ Սբ. Գրոց աստուածային ներշնչում ըլլալուն ու անոր ազդեցութեան:

Բ. Բացորոշ է թէ ան զՅիսուս Քրիստոս ու միայն զայն փառաւորելու կողմնակից է:

Գ. Թէ ան քաջարար կը յայտարարէ՞ Յիսուս Քրիստոսի Աստուածութիւնը, Սբ. Հոգիով վերածնունդի կարեւորութիւնը և մարդոց Յիսուս Քրիստոսի ունեցած հաւատքով արդարացումը: «Որ չկայ ուրիշ աւետարան... Բայց եթէ մենք կամ երկինքէն հրեշտակ մը ֆայ, աւետարանէ ձեզի անկէ ուրիշ՝ զոր մենք աւետարանեցինք ձեզի, նզովեալ ըլլայ... Որովհետեւ ես ալ մարդէ չառի զանի-

կա, և Ռֆէ... ալ չսորվեցայ, հապա Յիսուս Քրիստոսի յայտնութենէն» (Գաղ. Ա. 7, 8, 12):

Դ. Թէ կ'ընդունի՞ որդեգրութիւնը այն մարդոց որոնք աննկատ կը թողուն կամ կ'ուրանան Քրիստոնէական կեանքին էական ճշմարտութիւնները որ բացորոշապէս յայտարարուած են Նոր Կտակարանի մէջ:

Ե. Թէ ան Յիսուս Քրիստոսի միջոցով մարդոց փրկութիւնը իր ամէնէն գերագոյն նպատակը կ'ընէ՞:

Զ. Յայտնի է թէ այն մարդիկ, որոնք եկեղեցին կ'առաջնորդեն, մարդոց պաղարեւութեան համար իրենց վստահութիւնը կը դնեն սուրբերը փրկող հաւատքին վրայ, ինչպէս նաեւ Սբ. Հոգիին զօրութեան վրայ, քան թէ իրենց անձնական զօրութեան և քաղաքական ու տնտեսական դիրքին կամ ուրիշ որեւէ միջոցի վրայ:

Է. Թէ եկեղեցին յայտնապէս ու տեւականապէս նպատակած է բարձրացնել ու գովաբանել զՏէր Յիսուս Քրիստոս քան «կրօնք»ը: «... Քրիստոս է ամէնը ու ամէն բանի մէջ» (Կող. Գ. 11): «Եւ ուրիշ մէկով փրկութիւն չկայ. վասն զի անկէ զատ ուրիշ անուն մը չկայ երկինքի տակ մարդոց մէջ տրուած, որով կարող ըլլանք փրկուիլ» (Գործ. Գ. 12):

Մենք կը հաւատանք թէ իւրաքանչիւր Քրիստոնեայ եկեղեցի պէտք է ենթարկուի այս փորձերուն: Եթէ այս փորձարկութեան մէջ թերի ու պակասաւոր չգտնուի՝ կը հաւատանք թէ ան իր մէջ ունի Քրիստոսի կեանքը, և պիտի ածի ու զարգանայ պաղարեւելու Անոր փառքին համար:

Թէ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԻՆՉ Կ'ԱՐԺԵՐ ԱՆՈՐ ՀԱՄԱՐ

Երբ երէցը գլխու շարժումով մը նշան ըրաւ՝ Մր. Րիչֆիլտ, հոգաբարձութեան մէկ անդամը, յառաջ եկաւ և իբրեւ խօսելու պատրաստութիւն կոկորդը մաքրեց: Ան ներկայ ժողովուրդին պիտի ներկայացնէր իրենց արդէն ծանօթ դժուարին կացութիւնը, այսինքն կացութիւնը գիւղական պղծաւիկ եկեղեցիի մը, որ լքուած սիրտով մը կը մաքառի իրեն՝ ինչպէս ուրիշ շատերուն ալ՝ վրայ ճնշող դժուարին վիճակին դարման մը տանելու համար: Եկեղեցիին հին անդամները և առատաձեռն նպաստողները մէկիկ մէկիկ իրենց հանգիստը մտած էին, կարեւոր ընտանիքներ գաղթած էին ու հիմա իրենց եկեղեցիին վիճակը յուսահատական էր:

Մր. Րիչֆիլտ մուտքին բայց ցուցուն՝ խօսելու լուրջ եղանակով մարդու մը, որ քաջ զիտէ թէ ինչ կը նշանակեն տոլարներն ու սէնթերը, և թէ ինչպէս դժուար է զանոնք շահիլ: Ըսաւ թէ կա-

նանց Օժանդակ Ընկերակցութիւնը 50 տոլարի նպաստ մը ընել կը խոստանայ, ասանկ մօտաւոր հաշիւով մըն ալ կրնանք ըսել թէ հոսկէ հոնկէ ալ կարելի է 50 տոլար մը հաւաքել։ Բայց դեռ 75 տոլարի բաց մը պիտի մնայ։ Կարնէթի եկեղեցիին պէս եկեղեցիի մը համար այդ բաւական խոշոր բաց մըն էր։ Իր գաղափարով «չնորհալի հրաժարում մը» աւելի նախընտրելի էր իրենց կողմէն քան դրամական պարտականութեանց հանդէպ «տալիակ ձախողանք մը»։ «Սրբապայրի առանձնաշնորհումները» չհասնուելու աստիճան հեռու չէին անոնց համար, որոնք զայն ուրիշ տեղեր փնտել կը փորձէին, մինչեւ իսկ այն առեւն երբ այդ հին եկեղեցիին դռանը գոցուէին։

Այդ կէս երկվեցեակ մարդիկը սովոր էին «խօսք մը միայն» խօսիլ այսպիսի պատեհութիւններով երբ ուզէին ցաւով հաստատել հոգաբարձուն ըսածին ճշմարտութիւնը։ Ժողովին ընդհանուր տրամադրութիւնը յուսահատական էր։ Քանի՜ վիճաբանութիւնը յառաջ կը տարուէր՝ տիկիներէն ոմանք կը սկսէին աչքերնին սրբել։ Յետոյ տիրող լռութեան մէջէն նոր ձայն մը լսուեցաւ։ Այդ աղբատիկ ձիւմ Ուէյճըրի ձայնն էր։ Ան իր վրայ դարձող հետաքրքիր նայուածքներէ քիչ մը կը խրաչէր։

«Ես երբեք չէի կրնար խօսիլ ժողովի մը մէջ», ըսաւ ան ձայնով մը որ կը դողար շուարումէն, «բայց երբ խնդրը մարդու մը բոլոր ունեցածը կորսնցնելու շուրջ կը դառնայ՝ մարդ չկրնար լռել։ Դուք դիտէք թէ ես ի՞նչ էի մինչեւ որ Տէրը իր ձեռքը երկնցուց ինծի տարի մը առաջ։ Ես պարծենալ չեմ փորձեր թէ ի՞նչ եղած եմ այդ ատենէն մինչեւ հիմա։ Վիճակս յաճախ սաստիկ մաքառում մը եղած է. և եթէ հոս այս եկեղեցին, անոր մէջ ամէն կիրակի խօսուած աղօթքները, քարոզները և երգուած երգերը չըլլային՝ ես այս մաքառումի կեանքիս մէջ այսչափ չպիտի կարենայի յաջողիլ։ Ես չեմ համարձակիր ըսել թէ առանց անոնց ալ կրնամ ըլլալ։ Մը. Ռիչֆիլտ կ'ըսէ թէ եթէ 75 տոլար ճարել կարելի ըլլայ եկեղեցին տարի մը եւս պիտի կարենայ իր օգտակար գործը շարունակել։ Ինծի համար շատ աղէկ է այդ 75 տոլարը վճարել քան իմ հին կեանքիս վերադառնալ։

«Բայց օրը մէկ տոլարէ աւելի չեմ կրնար շահիլ և միշտ ալ գործ չեմ գտնիր. եթէ պատիկ բաղադատութիւն մը ընել պէտք ըլլար՝ իմ Մէյրիս և զաւակներս աւելի պիտի նախընտրէին ամէնէն խիստ խնայողութիւնը ընել և այդ 75 տոլարը վճարել քան թէ տեսնել իմ հին կեանքին դառնալս ու շարժել երկու անդամ երերալով տուն գալս։ Մը.

Ռիչֆիլտ, խնդրեմ ձիւմ Ուէյճըրը 75 տոլար գրեցէք, և վստահացէք թէ ան, եթէ կեանք ունենայ, մինչեւ վերջին սէնթը պիտի վճարէ այդ 75 տոլարը։ Այդ Աստուծոյ ինծի համար ըրածին ոչ կէսին և ոչ իսկ քառորդին չափ կ'արժէ»։

Մը. Ռիչֆիլտ ոտքի ելաւ։ «Ես կը ստանձնեմ այդ գումարին 20 տոլարը», ըսաւ ան։ Կը զգամ թէ այսպիսի շատ լուրջ ու ծանր խնդիր մը շատ թեթեւօրէն նկատողութեան առած ենք, այսինքն թէ կեանքի սովորական պայմաններուն նմանող ծպտումի մը ներքեւ մեր աչքերէն կը ծածկուի այն մեծ ու նուիրական աւանդը որ մեզի Աստուծոյ յանձնուած է՝ գործածուելու համար մարդոց հոգիներուն փրկութեան գործին մէջ»։

Յուսահատութիւնը անցած էր։ Երկվեցեակ մը մարդիկ իրենց նպաստի խոստումները ընելու համար կայնած էին իրենց նստաքաններուն առջեւ։ Երկվեցեակ մը կիներ նստած տեղերնէն ձեռքերնին կը վերցնէին նոյնպէս իրենց նուիրատուութեան խոստումը յայտնելու համար։ Կարնէթի եկեղեցին փրկուած էր։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

Թէ ԻՆՉ ԸՐԱՄ Է ԱՆԹԵԼ ՀԵՌԱԳԻՐԸ

Ովկիանոսէն անդին կամ ցամաքի վրայ առեւտրական սովորական հեռագրալուրերը հաղորդելու մասին անթել հեռագրութիւնը սովորական հեռագրին մրցակիցն է։ Անթել հեռագրութեան զարմանալիք մը ըլլալը այն ատեն աւելի յայտնի կ'ըլլայ՝ երբ մարդ ընդարձակ անապատներու կամ օվկիանոսներու վրայ խուզարկութիւններ ու արշաւանքներ կ'ընէ։ Անթել հեռագիրը միայն կրնար բեւեռի խուզարկուները հաղորդակցութեան մէջ դնել իրենց կեդրոնին հետ. միայն անթել հեռագիրը կրնար ծովի վրայ գտնուող նաւերուն հասնիլ։ Կառավարութիւնը կը ծրագրէ ամէն օր անթել հեռագիր մը առնել բոլոր նաւերէն ուր որ ալ ըլլան անոնք։ Երբ այս ծրագիրը յաջողի, առտուան «ներկայ-բացակայ»ին պիտի իսկապէս պատասխանուի «եթէ ծովեր»էն։ Նաւատորմին ուղղուած այսպիսի կոչի մը մասին զօրաւոր երեւակայութիւն ու նեցող մարդիկ առանց սարսուռի կրնան մտածել։

Մինչեւ Թէլեֆիլի ծովին տակը իջնելը՝ մարդիկ չսկսան խորհիլ թէ ծովի վրայ կեանքի պաշտպանութեան մասին առձեռն միջոցները անբաւական էին։ Ազատաբար մակոյկները աւելի մեծ կարեւորութիւն ստացան՝ երբ կարելի եղաւ արկածեալ նաւէ մը ծովի վրայ հարկւրաւոր մղոն հեռու գտնուող ուրիշ նաւի մը օգնութեան հեռագրիւններ

ղրկել, Ասկէ առաջ այդ ազատարար նաւակները կը կարծուէին թէ կրնան ծառայել միայն արկածեալ նաւի մը ճամբորդները փոխադրելու՝ պատահամբ հոնկէ անցնող նաւի մը, կամ ծովեզերքը՝ եթէ արկածը պատահէր թիավարելով ցամաք հասնելու չափ ծովեզերքին մօտ տեղ մը, Բայց բաց ծովերու վրայ, ուր տեսանելի հեռաւորութեան մէջ նաւ չկար, ինչպէս նաեւ ոչ ոք՝ հասնելու համար նաւաբեկեալին օգնութեան, այդ ազատարար նաւակները ուրիշ բան մը չէին կրնար ընել՝ եթէ ոչ քիչ մըն ալ երկարել մահուան տագնապնները անոնց, որոնք անխուսափելի կորստեան դատապարտուած էին։ Այդ նաւակները արդէն չեն կրնար դիմանալ սաստիկ փոթորիկներու և գէշ օդերու։

Թէ՛նայի՛ս այդ մեծ աղէտէն ետքը՝ հիմա մարդիկ գիտեն թէ անթել հեռագրի միջոցով կարելի է համեմատաբար շատ կարճ ժամանակի մը մէջ օգնութեան կանչել ովկիանոսին վրայ մօտաւոր նաւէ մը, որ կրնայ հասնիլ նաւաբեկութեան վայրը՝ դեռ աղետեալներուն մեծ կորուստ մը չեղած։ Այս տեսակ արկածալից աղէտներու առիթով թէ՛ ճամբորդները, թէ՛ ալ նաւապետները առաջին պատեհութեամբ կրնան ազատարար նաւակներու մէջ իջնել, երբ իրենց բոլորն ալ առնելու չափ նաւակներ գտնուին, ու այդ կերպով ազատիլ՝ մինչեւ որ օգնութիւն հասնի։ Անոնք կրնան մինչեւ օգնութեան հասնիլը տառապիլ ու նեղուիլ, բայց այն յոյսը թէ օգնութիւն պիտի հասնի՝ կ'արիացնէ զանոնք իրենց նեղութեան ու սարսափին մէջ։ Անթել հեռագրութիւնը այնպիսի միջոց մըն է մարդոց համար, որով կրնան ծովի ամէնէն գէշ վտանգներուն շատին առաջըը առնել։

(Եռնայի Բեմի վրէժնախնայ)

ԵՈՒՆԿՅՈՒՆՈՒԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ

Լեոնային երկաթուղիներ չինելու մէջ զարմանալի գործեր կատարուած են այն օրէն ի վեր երբ 1869ին ի կատար հանուեցաւ չինութիւնը ատամնաւոր անիւով այն պղտիկ երկաթուղիին, որ կը տանի դէպ ի Ուոշինկթըն Լեւան (Ամերիկայի մէջ) կատարը։ Բայց այս կարգի ձեռնարկներուն մէջ ամէնէն մեծ յաղթանակը այն է, զոր Զուիցերացի ճարտարագէտներ տարին նուաճելով մեծ Եռնկաֆրաու լեռը։ Այս հոյատեսիլ արտեւանը շատոնց ի վեր անելանելի ու անմատչելի կը թուէր, և վերջապէս նուաճուած էր ամէնէն հուժկու ու յանդուգն լեռ մազլոդներէ, հակառակ շատ մը վտանգներու և դժուարութեանց։ Բայց հիմա ճարտարագէտներու այդ զարմանալի ձեռնարկը գրեթէ ի

կատար ելած է ու շատ չանցած այդ գագաթը տրամադրութեան տակ պիտի ըլլայ որեւէ դրօսաշըրջիկի մը, որ տոմսակ մը գնելու դրամ ու այդ լեոնային կառախումբին բազմոցաւոր կառքին մէջ նստելու փափաք ունի։

Շատ տարիներէ ի վեր միտքերու մէջ կոխ մղուած էր այդ փոխանեան ժայռերուն և սառեւրուն դէմ։ Այս գործը քառապատիկ երկար ժամանակ առած է և կրկին ալ ծախք եղած քան ինչ որ կը հաշուուէր նախապէս։ Բայց մեծ բան է որ անոր պէս մեծ ձեռնարկ մը ի կատար հանուած է վերջապէս։

Ճամբուն ամէնէն հիանալի մասը վեց մղոն երկարութեամբ փապուղի մըն է, որ կ'երկարի Այզլըի և Մէօնքի միջեւ, կարծր ժայռերու մէջէն։ Այս երկու լեոնները իրարու մօտիկ լեոններ են։ Այս փապուղին աշխարհիս ամէնէն բարձր փապուղին է, և մեծ դժուարութիւններով շինուած է։ Անոր կայարանները, որոնք ելեկտրակա նութեամբ կը տաքցուին, լեռան ժայռի կարծր զանգուածին մէջ փորուած սենեակներ են ու այնպէս մը շինուած են որ բոլորն ալ հիանալի տեսարաններ կը դիտեն։ Գործին այս մասը հիմա լմնցած է և լեոնագագաթը, որ ծովին մակերեսէն 13,669 ոտք բարձր է, հիմա ելանելի եղած է։ Կառախումբը ճամբորդները պիտի տանի մինչեւ որ բուն գագաթին կատարին 240 ոտք մնայ, ու վերելքին այդ մասն ալ պիտի կատարուի վերելակով մը։

Ճամբուն շատ մը կորացումներուն առթած դիւրութեամբ կարելի եղած է զառիվերը իւրաքանչիւր չորս ոտքի մէջ մէկ ոտքի վերածել։ Այս ելեկտրական կառախումբը ապահովութեան և դիւրութեան արդի բոլոր հնարքներով պիտի օժտուի։

Զուիցերական կառավարութեան թոյլտուութեամբ այս երկաթուղին մաս առ մաս շինուած ու բանած է։ Անցեալ տարի 84,000 հոգի երկաթուղիով վերելք կատարեցին մինչեւ այն կէտը ուր հասած էր ճամբուն չինութիւնը։

Ատուֆ Կույէր-Ջէլլըր, որուն տաղանդն ու ձեռնեղեցութիւնը կարելի ըրաւ այս ուշագրաւ գործը, մեռաւ իր երազին իրականացումը դեռ չտեսած։ Զարմանալի նմանութիւն մըն է որ Փալը և Պրէնտ, Սէն Կոթարի և Սէմփլոնի փապուղիներուն ճարտարագէտներն ալ, իրենց ծրագրած մեծ գործերուն ի զուր Ելելը չաեսած մեռան։

ՍԱՀԱՐԱՅԻ ՄԱՍԻՆ ՄԵԾ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ

Փրանսական կառավարութիւնը կը ծրագրէ Ափրիկէի մէջ շինել հսկայ անդրցամաքային երկաթուղի մը, որ Ալժէրիի մէջ Օրանի երկաթուղիէն սկսելով պիտի կտրէ անցնի Սահարան, ու պիտի երկարի մինչեւ Բարեյուսոյ Գլուխը, 6,200 մղոնի հեռավորութիւն մը։ Այս ծրագրուած երկաթուղիին ճամբուն վրայ ամէնէն մեծ արգելքը ճամբուն այն մասն է, որ իր 1,200 մղոն կը տարածուի, և որ Սահարայի անապատին մէկ մասն է։ Բայց Փրանսացի ճարտարագէտներ կը յայտարարեն թէ Թիմպուքթուէ հիւսիս տարածուող այս մեծ անապատ երկրամասը կարելի է արգասաբեր ընել՝ ոռոգելով զայն Նիկէի գետէն։ Կը հաւատացուի թէ այս գետը ատենօք Սահարայի այս մասը կ'ոռոգէր, և Նիկէի վրայ շինուած հսկայ թումը մը Թիմպուքթուի համար պիտի կրնայ ընել այն ինչ որ ըրած է Նեղոսի վրայ շինուած Ասուանի խոշոր թումը։ Եգիպտոսի համար։ Կ'ըսուի նաեւ թէ Նիկէի գետին վրայ շինուած թումը մը աւելի դիւրին ձեռնարկ մը պիտի ըլլայ քան Ասուանի թումը։ Այս ծրագրին ջատագովները կը հաւատան թէ այդ ոռոգուած երկրամասէն մեծ քանակութեամբ բերքեր և արտադրութիւններ կրնան Փարիզ և Լոնտոն զրկուիլ ութը կամ ինը օրէն, և թէ Հիւսիսի ձմեռուան ատեն չատ պահանջ պիտի ըլլայ Սահարայի այդ բերքերուն համար։

ԶԵՄ ԳԻՏԵՐ ԻՆՉՈՒ

Ձեմ գիտեր ինչո՞ւ ունի վարդն ողջոյն Անթիւ և խայթիչ փուշեր սայրասուր, ինչո՞ւ կ'արիւնէ մատներս դողդոջուն, երբ հազիւ հրպիւմ կու տայ ինձ սարսուռ։

Ձեմ գիտեր ինչո՞ւ դարուն գեղանի Ունի ձըմեռ մը ցուրտ և անկենդան, ինչո՞ւ պըտղալից ծառերն՝ հուանի Տերեւաթափով կըմախք կը դառնան։

Ձեմ գիտեր ինչո՞ւ երկնի վըճիտ լանջ Ունի իր ամպերն, տարտամ փոթորիկ, ինչո՞ւ թախծալից յոյզեր հոգեւտանջ Կը փոթորկեն ալքն սիրտիս անգորբիկ։

Ձեմ գիտեր ինչո՞ւ կեանքն ունի մերթ սէր, Մերթ լաց, մերթ ժըպիտ, երազներ տըրտում, ինչո՞ւ մերթ արիւն, հոգեկան յոյզեր, Մերթ թախիծ, մերթ երգ և մերթ որոտում։

Ձեմ գիտեր ինչո՞ւ կեանքը համօրէն Հակապատկերներ ունի դէմ առ դէմ,

Ինչո՞ւ մին հարուստ, անխիղճ, անօրէն, Ուրիշ մը աղքատ, նօթի, դալկաղէմ։

Ձեմ գիտեր ինչո՞ւ անպատիժ կը մնայ Սէգ, պոռոտախօս, ճիւղ անհաւատ, ինչո՞ւ չասղընտեր Երկին անխնայ Հայհոյիչներու լեզուները վատ։

Ձեմ գիտեր ինչո՞ւ կեանքը յիրաւի Ունի իր մահը, ցաւատանջ վախճան, ինչո՞ւ սիրաբաւ ալ տենչով ծարաւի Ո՛հ, կեանքիս հանգոյն ունի գերեզման։

* * *

Կեանքն է գաղտնալից ամէն տեղ այսպէս, Ձեմ հասկընար զայն հունաւոր միտքով, Իմաստունն Աստուած օր մը վերջապէս Պիտի պարզէ ինձ, երբ առնէ իր քով։

Կոմիտաս Նեշտիւնի

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ՎԱՐԱՉՈՉԻ ՄԸ ԴԵՄ

Մարդիկ՝ որ համակ ջիղ կտրած կը դողան երբ թրթուր մը սողայ վիզերնուն վրայէն, և կիներ՝ որ կը ճչեն երբ անվնաս, անթոյն պիսակաւոր օձ մը տեսնեն, չատ սոսկալի վիճակ մը պիտի ունենային երբ դժբախտութիւնը ունենային Հարաւային Ամերիկեան մացառուտի մը մէջէն ճամբորդելու, մասնաւորապէս այն ատեն երբ ունենային քստմեցողցի վորձառութիւնները Ալկոթ Լանտի, կէս-Սքանտինաւիացի կէս-Ամերիկացի մը, որ վերջերս քննական երկար պտոյտ մը կատարեց մինչև Ամազոն գետին ակնաղբիւրները։ Պրազիլեան անտառներու ընդարձակ տարածութիւնները լեցուն են վտանգաւոր գաղաններով ընդհանրապէս և սողուններով մասնաւորապէս։ Այս գաղաններէն և սողուններէն չատերուն պատահեցաւ Մր. Լանտ և սպաննեց զանոնք։ Իր զգայացունց արկածներէն մէկը տեղի ունեցաւ երբ ինք ու իր Հնդկներու խումբը անակնկալ կերպով պատահեցան հսկայ վարաղօձի մը՝ երբ նաւակով կը ճամբորդէին։ Ան իր «Ամազոնի Մացառուտներուն մէջ» անուն գիրքին մէջ կը խօսի իր այդ արկածին վրայ։ Ահաւասիկ այդ պատմութիւնը։

Ուրիշ ծխամօրձ մը վառելու ատեն էր որ իմ մարդերէս մէկը պոռաց։

«Ի՞նչ է այս»։

Բոլորս ալ թիավարելէ գաղբեցանք ու նայեցանք մեր առջև երկարող խոշոր ու մթազոյն առարկայի մը, որ դետին լուսնի լոյսով լուսաւորուած աւազուտ ափին վրայ կը կենար, մեզմէ ոչ չատ հեռու։ Յետոյ մէկը ըսաւ. «Սիւքիւրիւճու»։ Քիչ

մարդիկ կրնան հասկնալ այն զգացումը որ մէկու մը սիրտին մէջ կը սպրդի, երբ այս բառը արտասանուի այսպիսի պարագաներու տակ, հեռաւոր անտառի մը մէջ, գիշեր ատեն։ Այս բառը տեղական լեզուով կը նշանակէ վարազօձ, բայց այդ վայրկեանին ատկէ շատ աւելի բան մը կը նշանակէր։ Վախի աննկարագրելի զգացում մը տիրեց վրաս։ Գիտէի թէ հիմա պիտի մաքառէի ճահիճներու այդ ահուկի իշխանին հետ, որու մասին շատ բաներ ըսուած է, և որուն շատ քիչեր հանդիպած են իր իսկ որջին մէջ։

Նաւակը դէպի գետափը հրելով մէկ կարգի վրայ շարուեցանք։ Հիմա պատեհութիւն ունէի այդ առարկան մօտէն դիտելու։ Կակուղ և տղամուտ գետափին վրայ, փտած մացառներէ կէս մը ծածկուած, եօթը ոտքի չափ բարձրութիւն ունեցող քիչ մը կոնաձեւ առարկայ մը կը տեսնէի։ Ահա այս դէպին տակէն դուրս ելած էր օձին վիզը և գլուխը, որ գետին վրայ տափակ ձեւով դըրուած էր և ուլունքաձեւ աչքերով մեզի կը նայէր երբ իրեն մօտեցանք ու կեցանք։ Վարազօձն օղակաւորուած էր և օղակներու ահուկի դէպ մը կադմած։ Վրան թեփոտ էր. գաղանը մեզ բոլորս ալ մէկ հարուածով մահացնելու չափ վիթխարի էր։ Անկէ 15 ոտքի չափ հեռաւորութեամբ մը կայնած էինք, և իրարու կը նայէինք։ Կարծես թէ ինքզինքս կախարդուած կը զգայի ու եղած տեղէս քալ մը իսկ չէի կրնար շարժիլ և ընազդական ինքնապաշտպանութեան պզտիկ գործ մը իսկ չէի կրնար խորհիլ։

Օձը դեռ շարժում մը իսկ չըրաւ, բայց լուսնի վճիտ լոյսին մէջ կը տեսնէի թէ անոր մարմինը կը լայնար ու կը նեղնար առած շունչին համեմատ։ Անոր գեղին աչքերը փոսփորային լոյսի պէս կը փալէին։ Ես ոչ վախ կը զգայի, ոչ ալ ետ ընկերկելու վրայ կը խորհէի։ այո, այնպիսի գազանի մը դէմ կը գտնուէի, զոր հազիւ քանի մը մարդիկ տեսնել յաջողած էին։ Այսպէս իրարու նայելով կը կենայինք առանց աչքերնիս թարթելու և դեռ այդ մեծ հրէշը մեզի կը նայէր։ Աջ ձեռքս կամաց մը տարի մէջը ինքնաշարժ տորճանակիս գտնուած տորճանակի պատեհանին մէջ, Բլթակը վերցուցի և ապահովութեան զսպանակն ալ ըսցի և միեւնոյն ատեն մարդոցս երեսը կը նայէի։ Այս կերպով օձին յուռութեան ազդեցութենէն քիչ մը ազատուած էի կարծես և քիչ մը խորհելու և դործելու սկսած։ Ի՞նչ մը ինքզինքս կ'ընեցի առանց վրդովելու, և օձին գալարներուն մէկ պզտիկ շարժումը նշմարելով հրազենս օձին ճիշդ գլխուն

ուղղեցի և տորճանակիս մէջի դնողներուն բոլորն ալ պարպեցի։ Անմիջապէս միւս մարդիկն ալ իրենց կախարդանքէն արթնցան և իրենց Ուինչէսթըրեան հրացանները գաղանին գլխուն ուղղելով իրենց բոլոր զէնքերով կրակ ըրին։ Ճիշդ այս պահուն գաղանին գլուխը վեր մեր վրայ բարձրացաւ տաքնապի ահուկի չլիւն մը արձակելով։

Մեր սարսափի ճիշն ու աղաղակը բոլոր անտառը արձագանգ գտաւ։ Օձը գալարները շտկեց և ցաւէն կատրած դէպի գետը նետուեցաւ։ Ճիշդ այս պահուն մեր առկախեալի սոսկալի վիճակէն ազատած էինք, բայց ուշադրութիւն ըրինք որ օրհասական սողունին պոչին ահեղ մտրակումէն չի հարուածուելու չափ հեռանանք անկէ։ Որովհետեւ անոր մէկ հարուածը կրնար մարդը անմիջապէս մեռցնել։

Կէս ժամ ետքը օձին օրհասականի մաքառումները տկարացան, բայց մենք նորէն մօտենալու տարակուսեցանք՝ որչափ ալ ան հանդարտ կ'երևար և գլուխը ու մարմինն կէսը ջուրին մէջ երկարած էր։ Որոշեցինք այդ գիշերը և յաջորդ ցերեկը հոն անցնել, որովհետեւ շատ կը փափաքէի օձը մորթագերծել և այդ աւարը հայրենիք տանիլ իբր յիշատակ Ամազոնի այդ հեռաւոր մացառութեան մէջ անցուած արկածալից գիշերուան մը։ Մացառներու մէջէն քիչ մը վեր ելանք և հոն կրակ վառեցինք և մեր կախմահիճները ծառերէ կախելով խորունկ քուն մը քաշեցինք այդ մեռած Լեւիաթանէն հազիւ տասը կանգուն հեռու։

Արեւածագէն առաջ բոլորս ալ ելանք շուտով սուրճերնիս խմեցինք և օձը տեսնելու գացինք։ Մեռած էր, մասնաւորապէս գլուխը կտոր կտորեղած էր։ Այդ հսկայ մարմինը աւազներուն վրայ քաշելով գործի սկսանք և ժամը ութին հրէշին երկայն մարմինը տարածած էինք գետափին վրայ ուր զայն պիտի չափէինք և պիտի մորթագերծէինք։

Շատ դարմանասքանչ տեսարան մըն էր հոն տեսնել այդ հրէշ օձը իր բոլոր երկայնութեամբ պտուկած, շուրջը վեց Ամազոնցի Հնդկներ և մեհաւոր Նիւ Եորքցի մըն ալ՝ որ քաղաքակրթութեան կեդրոններէն այնչափ հեռացած էր որչափ երբեք կարելի եղած ըլլայ։ Չայն չափելու համար մօտեցայ և թզաչափս — ըթմամտիս ծայրէն մինչև ձկնթիւս ծայրը — միութիւն առի, գիտնալով թէ այս 8 մասնաչափ էր։ Օձին գլուխէն սկսելով մինչև պոչին ծայրը 84 թզաչափ էր։ Այսպէս 84-ը 8ով բազմապատկելով և 12ով բաժնելով կ'ունենանք 56 ոտք (25 կանգունի չափ) իբրեւ օձին

ամբողջ երկայնութիւնը: Օձին մարմինին չըջանա-
կը՝ ամէնէն հաստ մասը չափելով՝ ութը թիղէն քիչ
մը աւելի գտայ, ինչ որ 2 ոտք 1 մատնաչափ (մէկ
կանգունի մօտ) տրամագիծ մը կու տայ:

Այս չափերը շատ ուշադրութեամբ առած եմ:
Դրութիւն մինչեւ պոչին ծայրը քանի մը անգամ
չափեցի որ որեւէ սխալ չպատահի: Յետոյ քովի
մարդոցս ալ ըսի թէ իրենց կերպերով չափեն և
այդ չափերն ալ իմինիս հետ նոյնը կլան:

Ասկէ ետքը մորթազերծ ըրինք օձը, ինչ որ
շատ դիւրին գործ մը չէր:

ՅՈՂՈՒԱԾԱԳԻՐՆԵՐՈՒ

ԲԱԺԻՆ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՔՐԻՍՏՈՆԵՒԹԻՒՆ
ԺԴ.

Երկնի բազմաթիւութիւնը երբեք չբայ (Դ)

Աստուծոյ Թաքաւորութեան հոգաբարձիքը: Նշանա-
կութեամբ մը բոլոր մարդիկ Աստուծոյ Թագաւոր-
ութեան հպատակներն են: Ահա այս նշանակու-
թեամբ էր որ Պօղոս հեթանոս Աթենացիներու
խօսած ատենը կը յայտարարէր թէ անոնք Աս-
տուծոյ զաւակներն էին. ճշմարտութիւն մը զոր
Յոյն բանաստեղծ մը արդէն յայտնած էր: Պօղոս
ըսաւ թէ Աստուած «ինք կու տայ ամէնուն կեանք
ու շունչ և ամէն բան . . . վասն զի անով կ'ապ-
րինք և կը շարժինք ու կանք, ինչպէս ձեր բա-
նաստեղծներէն մէկ քանիններն ալ ըսին, քանզի
մենք անոր ցեղէն ալ ենք: Ուստի, որովհետեւ
Աստուծոյ ցեղէն ենք, պէտք չէ որ այնպէս սե-
պենք թէ . . . » ևւն: Գործ. ԺԵ 23—30: Հար-
կաւ բոլոր մարդիկ Աստուծոյ զօրութեան ներքեւ
են՝ ուզեն թէ ոչ: Բայց այս ճշմարտութիւն էր
Քրիստոս չեկած ալ: Երբ ան ըսաւ, «Երկինքի
Թագաւորութիւնը մօտեցած է», ուրիշ բան մը
հասկցնել ուզած ըլլալու էր: Անտարակոյս ան իր
միտքին մէջ ունէր Թագաւորութիւն մը որուն
զաւակներուն մասին Պօղոս ինքը ուրիշ տեղ մը
բացատրութիւններ կու տայ. «Վասն զի որոնք որ
Աստուծոյ Հոգիովը կ'առաջնորդուին, անոնք Աս-
տուծոյ որդիներն են: Քանզի դուք ծառայութեան
հոգին չառիք կրկին վախճալու, հապա որդեգրու-
թեան հոգին առիք, որ անով կը կանչենք Աբրա-
հայ: Նոյն ինքն Հոգին վկայութիւն կու տայ
մեր հոգիին հետ, թէ մենք Աստուծոյ որդի-
ներն ենք. եւ եթէ որդիներ, ուրեմն ժառանգներ,
Աստուծոյ ժառանգներ ու Քրիստոսի ժառանգա-
կիցներ» (Հռով. Ը. 14-17):

Հաւատարմի և անհաւատարմի հոգաբարձիք: Ահա այս
իրերասէր ու հաւատարիմ զաւակները, այս կա-
մաւոր հպատակներն են, որ իրարու հետ ներդաշ-
նակ՝ կը կաղմեն Աստուծոյ ներքին հոգեւոր Թա-
գաւորութիւնը: Երկու տեսակ հպատակներու մի-
ջեւ գտնուած տարբերութիւնը բացատրուած է
«Անտուակ Որդի»ի առակով (Ղուկ. ԺԵ): Հայրա-
կան տունէն հեռացող զաւակը իր բացակայու-
թեան ատեն ալ իր հօրը որդին ըլլալէ չդադրեցաւ.
բայց ան կորուսեալ զաւակ մը, անօգուտ զաւակ
մը, մեռածի պէս զաւակ մըն էր: Այն ատեն միայն
ան կրցաւ նորէն իրական զաւակ մը ըլլալ՝ երբ
գարձաւ ու սիրոյ և հնազանդութեան կեանք մը
ապրեցաւ:

Աստուծոյ Թաքաւորութեան բազմաթիւութիւնը ըլլաւ: Մէ-
կը այս Թագաւորին միութեան ու համակրու-
թեան հոգեւոր Թագաւորութեան մէջ պէտք է ա-
զատ կամքով մտնէ: Այս կը նմանի այն վիճակին՝ երբ
մարդիկ ազատ ըլլային ընտրելու երկրաւոր Թա-
գաւորութիւններէն մէկը՝ հպատակելու համար
անոր, և ձրիաբար փոխանցուելու անոր հպատա-
կութեան: Երկնաւոր Թագաւորը սիրով կը հրա-
ւիրէ բոլոր մարդիկը՝ իր Թագաւորութեան մէջ գա-
լու համար, բայց ոչ զոք կը ստիպէ մտնելու համար:

Բոլոր հոգաբարձիքը եղբայրներ և քույրեր են այս Թա-
գաւորութեան մէջ: Այս անխնայափելի ու ամե-
նակրեւոր հետեւութիւնն է այն իրողութեան
թէ Թագաւորը այդ բոլորին Հայրն է: Ղուկասի
Աւետարանին ԺԵ Գլուխին 11-32 համարներուն
մէջ գտնուող այդ հիանալի պատմութեան դառնա-
լով կը տեսնենք թէ այն Անտուակը որ եղբայրակ-
ցած էր ազտոտ խողերու հետ՝ նորէն եղբայրն էր
առնել կեցող միւս զաւակին: Քրիստոս չթողուր
որ ուրիշ կերպով մը խոյս տանք այդ եղբայրութե-
նէն՝ առանց հրաժարելու Աստուծոյ Հայրութեան
մէջ մեր ունեցած բաժինէն: Բնականաբար, ընկե-
րակցութեան մասնաւոր կապ մը կայ Աստուծոյ
հաւատարիմ, հոգեւոր զաւակներուն միջեւ: Բայց
հաւատարիմները պէտք է միշտ սիրեն անհաւա-
տարիմները՝ անոնց բարիքին համար, իրեւ իրենց
Հօրը զաւակները վարակելու համար անոնց հետ,
և զանոնք ետ իրենց Հօրը առաջնորդելու համար:

Այս Թաքաւորութեան ԲՆ Դժբախտիք ու անպիճանիք
չկան, ինչպէս կան երկրաւոր Թագաւորութեանց
մէջ: Օգտակարութիւն, ուրիշներու սիրով ծառա-
յել՝ ահա ասոնք են աղիւսականութեան միակ
տիտղոսները զորոնք այս Թագաւորը կը ճանչնայ:
Յիսուս ըսաւ, «Գիտէք որ ազգերուն իշխանները
կը թիրեն անոնց, և մեծամեծները կ'իշխեն անոնց.

բայց ձեր մէջ այնպէս պիտի չըլլայ, հապա ձեզմէ ով որ մեծ ըլլալ կ'ուզէ, թող անիկա ձեր սպասաւորը ըլլայ. ու ձեզմէ ով որ առաջին ըլլալ կ'ուզէ, թող անիկա ձեր ծառան ըլլայ. ինչպէս Որդին մարդոյ չեկաւ սպասաւորութիւն ընդունելու, հապա սպասաւորութիւն ընելու և իր կեանքը շատերու համար փրկանք տալու» (Մատ. Ի. 23-28) :

Նմանապէս երբ անոր աշակերտները մէջերնին կը վիճէին թէ ո՛վ ամենէն մեծը պիտի ըլլայ՝ ան ըսաւ անոնց, «Եթէ մէկը կ'ուզէ առաջին ըլլալ, ամէնուն յետինը պիտի ըլլայ և ամէնուն սպասաւորը» (Մար. Թ. 33-35) :

Եղբայր մարդոց ապագայ քաղաքակրթութեան մէջ օգտակարութեան և ծառայութեան ազնուակալութիւնը պիտի ըլլայ միակը որ յարգանք պիտի դրաւէ : Ազնուապետութեան ուրիշ որեւէ ձեւ կռապաշտութեան նշխար մըն է և Քրիստոնեայ ընկերութեան մէջ տեղ չունի :

Քրիստոնեայ Ընկերութեան

ԿՐՕՆՔ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

12.

8. Ի՞նչ և որչա՞փ գիտէ՜ք րեւելեաց ցոյսներուն վրայ :

Զգիտականներ կ'ըսեն թէ Աստուած անծանօթ և անճանաչելի է, մենք չենք գիտեր թէ անիկա գոյ է, և եթէ գոյ է մենք Անոր վրայ գիտութիւն մը չենք կրնար ունենալ : Այս նախադասութիւններուն երկուքն ալ շիտակ չեն : Մենք վստահաբար գիտենք թէ այս հունաւոր աշխարհէն անդին անհունը կայ՝ որմէ յառաջ կու գայ այս հունաւորը՝ իբր ներգործիչ պատճառէ մը : Ասիկա տիեզերականապէս ըմբռնուած գիտակցութեան վկայութիւնն է : Այսինքն գիտնալով թէ նախապատճառ մը կայ, գիտենք թէ անիկա այնպիսի բնութիւն մը ունենալու է, կամ այնպիսի նկարագիր, և կամ ստորոգելիքներ՝ որ նիւթական տիեզերքը գոյութեան բերելու ձեռնհաս ըլլայ, ամէն տեսակ գործարանաւոր կեանք, և մեզի պէս բանական ազատ գործակալներ պարունակելով իր մէջ :

Սա ճշմարիտ է թէ մենք Աստուծոյ մասին որեւէ գիտակցութիւն չենք կրնար ունենալ իբր անհուն, իբր բացարձակ. բայց սա ալ ճշմարիտ է թէ մենք զԱյն գիտենք որչափ որ անիկա ինքզինքը գիտցուցած է իր գործերուն մէջ : Աստուած որչափ որ ինքզինքը գիտցուցած է՝ այնչափ գիտենք զինքը : Ուրիշ առարկաներու վրայ ալ մեր գիտութիւնը նոյնպէս և նոյնչափ է : Ոչ աւելի ու ոչ պակաս :

Ի՞նչ գիտէ՜ք և ի՞նչպէ՞ս գիտէ՜ք ցործարանաւոր (մարդ և Գիշ Ըլլալով) և անգործարանաւոր աւարկաներու վրայ :

Գիտութեան և մանաւանդ փիլիսոփայութեան հարց մըն այս : Անոնք իրենք զիրենք որչափ որ գիտցնեն կամ արտայայտեն՝ այնչափ գիտենք անոնց վրայ, ինչպէս ըսինք զԱստուած գիտնալու մասին : Բացարարենք այս կէտը :

Առարկաներու վրայ մեր գիտութիւնն է մեծաւ մասամբ անոնց ըրածներուն, և կամ ընելու գորութեան վրայով եղած ծանօթութիւն մը : Մարդու մը համար անոր ըրած գործին նայելով՝ աւագագործ է կ'ըսենք, ուրիշի մը գործին համար՝ բանաստեղծ է կ'ըսենք, ուրիշի մը չինած գեղեցիկ շէնքերուն համար՝ ճարտարապետ կ'ըսենք : Մենք անոնց գործերը գիտենք, և այդ մարդիկը այնպէս են որ այս բաները կրնան արտադրել կ'ըսենք : Մարդը իր ըրած գործերով կը ճանչնանք, ոչ աւելի : Անոնք ուրիշ օրինակ մը, հեռուէն խնձոր մը կը բռնեմ ձեռքս. կը հարցնեմ մանուկի մը. ի՞նչ գոյն ունի—կարմիր : Ի՞նչ ձեւ ունի—կլոր. ու յօշափելով, Գիշ մը կարծր է կ'ըսէ, կը հոտուրայ, ու կ'ըսէ անուշ հոտ մը ունի. բերանը կ'առնէ, ու քաղցր է կ'ըսէ, եւն : Մանուկին խնձորին մասին առած տեղեկութիւնն է անոր կարմրութիւնը, կարծրութիւնը, անոր քաղցրութիւնը, հոտը և այլն... Ի՞նչ են այս կարմրութիւն, կլորութիւն, կարծրութիւն, քաղցրութիւն, հոտաւետութիւն : Անոնք ուրիշ բան չեն եթէ ոչ խնձորին ըրած ազդեցութիւնն ու ներգործութիւնը, արտայայտած գործերն են : Ուստի մենք բուն խնձորը չէ որ գիտցանք, այլ անոր կարգ մը յատկութիւնները կամ ածականները, Բուն խնձորը մեզի համար անձանօթ է : Ի՞նչ է երեկտրականութիւնը. կարգ մը յատկութիւնները, գործերն ու ազդեցութիւնը միայն գիտենք. այնչափ, անկէ աւելի ոչինչ գիտենք : Ուրիշ օրինակ մը—հեռուէն ձեզի կը ցուցնեմ պղտիկ կտոր մը բան : Դուն չես գիտեր թէ ան ի՞նչ է : Մի քանի բառերի մէջ պղտիկ կայ մը կը դպցնեմ, և ահագին զօրութիւնով կը պայթի : Դուն չես գիտեր թէ ինչէն և ի՞նչպէս շինուած է : Դուն չունիս գիտակցութիւն այն սոսկալի զօրութեան վրայ : Բայց անոր բնութեան և յատկութեան վրայ քիչ մը գիտութիւն ունեցար : Այդչափ : Զանիկա ուժանակ կը կոչես և ձեռքդ կ'առնես ու անոր համեմատ կը գործածես : Քու գիտութիւնդ ճշմարիտ և գործնական է : Ուրիշ օրինակ մը եւս : Աչքդ գոց սենեակ մը մտար, ուր մարդ մը կայ : Անիկա քեզ կը կանչէ անունովդ : Անիկա քեզի կը խօսի : Անգղիերէն, Փրանսերէն,

իտալերէն, Սպաներէն, Գերմաներէն, Յունարէն, Լատիներէն, Եբրայեցիերէն. դուռն գիտես հիմա թէ անիկա լեզուագէտ մըն է։ Անիկա հին ու նոր պատմութիւններու վրայ կը ճառէ, դուռն կ'ըսես թէ անիկա պատմագէտ մըն է։ Անիկա Անգղիացի, Գաղղիացի և Գերման մեծ հեղինակներուն գրութիւններէն մէջը երումներ կ'ընէ։ Եզրպոստի, Ասորեաստանի, Բաբելոնի մէջ եղած խուզարկութիւններու վրայ կը խօսի։ Անիկա քաղաքականութեան, գիտութեան, փիլիսոփայութեան վրայ կը խօսի։ Բարոյականի ու կրօնի վրայ կը խօսի։ Անոր ձայնին ու խօսելու կերպին ձգած ապաւորութիւնը մեծ կ'ըլլայ։ Ասոնց ամէնը ան է որ կ'ընէ և կրնայ ընել։ Ասոնք գիտնալով մարդը գիտցար։ Սամարացի կնիկը Յիսուսի մասին իր գիտութիւնը արտայայտեց՝ ըսելով, «Եկէք, տեսէք մէկ մարդ մը՝ որ ըսաւ ինծի ամէն ինչ որ գործեր եմ»։ Այնպէս է քու գիտութիւնդ սենեակին մէջ խօսող մարդուն վրայ զոր դուռն մտիկ ըրիր։ Անոր վրայ ասկէ զատ որեւէ գիտութիւն չունիս։ Դուռն քնաւ գիտակցութիւն չունիս թէ մարդկային ձայնը ինչպէս կ'ելլէ և մտքի գաղափարները ինչպէս կ'արտայայտուին, ուղեղը ինչպէս կը գործէ խորհուրդի, յիշողութեան և խօսքի մէջ, ինչպէս տարբեր լեզուներ, պատմութիւն, գրականութիւն, հնագիտութիւն, քաղաքագիտութիւն, գիտութիւն, փիլիսոփայութիւն, կրօնք հաւաքուած ու կազմաւորուած են մտքին մէջ, ու խօսքի փոխուած են։ Հետ գիտեր։ Չտեսնուած, ու անշուշտօրէն հոգին ինչ է, հետ գիտեր, ոչ ալ մարմինի հետ ինչպէս միացած ըլլալուն մասին բան մը կրնաս գիտնալ։ Ասոնք ամէնն ալ գաղափարի անթափանցելի վարագոյրով մը ծածկուած են։ Բայց դուռն մարդը գիտեմ կ'ըսես, զի դուռն գիտես անոր ըրածները։ Անոր գորութիւնը և յատկութիւնները և հազուադէպ գիտես։ Բոլ անոր վրայով ունեցած գիտութիւնդ, չիտակ, սահմանաւ և գործնական է։ Դուռն մարդուն հետ կը վարուիս վստահութեամբ, յարգանքով ու պատուով, և քու միտքդ անոր տուած առատ տեղեկութիւններով կը լեցնես։

Մենք մեր ընկեր-արարածներուն վրայ և այլ առարկաներուն վրայով այնչափ միայն գիտենք, որչափ անոնք իրենք գիտենք կ'արտայայտեն, կամ մենք զանոնք այլեւայլ կերպերով կրցինք հասկընալ։ Այս սահմանը ուրիշ առարկաներու գիտութեան վրայ ինչ որ է, ճիշտ անոր նման է Աստուծոյ գիտութեան սահմանին ընդարձակութիւնը։

Աստուծոյ վրայ մեր ունեցած գիտութեան ճշմարիտ բացատրութիւններն են ասոնք։ Անիկա անտեսանելի և անշուշտօրէն է, մարդկային հոգւոյն նման։ Խորունկ խորհուրդ մը զԱյն կը չըսապատէ։ Բայց մենք զԱյն գիտենք իր գործերուն մէջ, ճիշտ ինչպէս մարդուն հոգին և նիւթը գիտենք։ Տիեզերքին սկիզբը Անոր մէջն է։ Անիկա կը պարունակէ աշխարհներ, արեգակնային գրութիւններ, և գրութիւններու խումբերը։ անոնք իրարու հետ կանոնաւոր կազմակերպութեամբ կապուած են և գորութեամբ և օրէնքներով կը շարժին։ Ամէն տեսակ գործարանաւոր կեանք՝ իրեն սահմանուած միջավայրին մէջ՝ կը մեծնայ ու կը զարգանայ։ Ներդաշնակութիւն և գեղեցկութիւն կը տիրէ ամէն կողմ։ Անոր վրայ մեր գիտութիւնը այս է։ Բանի՛ անոր ստեղծագործութեան զարմանալիքները լաւ հասկընանք՝ մեր գիտութիւնը Անոր վրայ աւելի ճշմարիտ ու խորունկ կ'ըլլայ։ Բուսական ու կենդանական կեանքի սկզբնապատճառն ան է։ Մեր Աստուծոյ վրայ ունեցած գիտութիւնը աս է թէ ան մեր գոյութեան հեղինակն է։ Ինքզինքիդ նայէ։ քու գիտակցութիւնդ, խելքդ, կամքդ և այլն, Աստուծոյ (Նախապատճառին) չինածն է։ Անիկա ծածկուած է խորունկ գաղափարի մէջ։ Բայց մենք գիտենք թէ այսպէս է։ Անոր բնութիւնը, նկարագիրը, ստորագիծները որ այս աշխարհէն բաները կրնայ ընել։ Մեր գոյութեան պատճառը, մեր մարմինը ձեւակերպողը, և մեր հոգիներուն Հայրն է Ան։ Անոր վրայով մեր այս գիտութիւնը ճշմարիտ և վստահելի է, որոշ և գործնական ինչպէս՝ մեր գիտութիւնը մեր անձին, մեր ընկեր արարածներուն ու նիւթական առարկաներուն վրայով։ Մենք զանոնք կը սահմանենք բացատրելով թէ անոնք ինչ կրնան ընել։

Աստուծոյ վրայ մեր գիտութիւնը այն է ինչ որ անոր ընելու կարողութեան վրայ ծանօթութիւն ունինք։ Անոր վրայով կրնանք խորհիլ, «Այլը չի՞նողը չի՞ տեսներ, ականջը չի՞նողը չի՞ տեսնու»։

Արդ պարապ և յիմարական բան մըն է ըսել թէ մենք զԱստուծոյ չենք գիտեր, քանի որ Անոր գործերը մեր բոլորտիքն են, և մենք Անոր ձեռագործն ենք։ Բոլոր նիւթական տիեզերքի և իմացականութեան վրայով ինչ որ գիտենք, Անոր գործերուն արտայայտութիւններն են։ Մենք մարդկային հոգւոյն իսկութիւնը չենք գիտեր, միայն անոր յատկութիւնները գիտենք, այսինքն այն զոր կրնայ ընել։ Նոյնպէս անտեսանելի Աստուծոյ իսկութիւնը չենք կրնար գիտնալ, միայն գիտենք թէ Ան ինչ կրնայ ընել ու կ'ընէ։ Մենք անիկա

գիտենք այնչափ իրական որչափ մենք զմեզ գիտենք, նաեւ աշխարհը որուն մէջը կ'ապրինք:

Ճերկինքը Աստուծոյ փառքը կը պատմէ ու երկնից հաստատութիւնը անոր ձեռքը գործքերը կը ցուցնէ, օրը օրին կը յայտնէ խօսքը ու գիշերը գիշերին կը ցուցնէ գիտութիւնը: Չկայ զորոյց ու չկան խօսքեր, անոնց՝ ձայնը չլսուիր: Բայց ամէն երկիր ելաւ անոնց հնչիւնը, ու մինչեւ աշխարհի ծայրը՝ անոնց խօսքը:» ԺԹ Սաղմոսին այս խօսքերը իրենց մէջ խորունկ փիլիսոփայութիւն մը ունին: Ոչ միայն Աստուծոյ համար են այս բանաստեղծական ու փիլիսոփայական խօսքերը, այլ նաեւ համայն գործարանաւորներու և անգործաւորանաւորներու համար ալ ճշմարիտ են:

Ի՞նչ գիտենք և ի՞նչպէս գիտենք տիեզերքի այլ և այլ գոյակներուն մասին, գրեթէ նոյնպէս և նոյնչափ գիտենք Աստուծոյ ու կրօնական իրերու վրայ:

Անգամ մը Գաղղիացի անաստուած մը Արարի մը առաջնորդութեամբ Արարիոյ մէջ ճամբորդութիւն կ'ընէր: Իրիկունը Նափալի ատեն Արարը աղօթքի կեցաւ իր անծանօթ Աստուծոյն: Նափալը վերջանալէ ետքը՝ Ֆրանսացին սկսաւ ծաղրել Արարը: «Ուր է Աստուածդ, ի՞նչպէս գիտցար,» եւն. ըսելով իրեւ յիմար նախատեց Արարը: Ան շատ բարկացաւ, նեղացաւ բայց լռեց, յարմար առիթի սպասելով: Գիշերը իրենց վրանին մէջ քնացան, երբ առտու կանուխ դուրս ելան վրանէն, Գաղղիացին ըսաւ. Այս գիշեր մեր վրանին բոլորտիքը ուղտ մը պտըտած է, և արեւելքէն եկած ու հիւսիս գացած է: Արարը ըսաւ թէ ի՞նչպէս գիտես: Հա, ասկէ դուրս ի՞նչ բան կայ. ահա ոտքին նշանները: Մարդ ապուշ ըլլալու է որ այսչափ բանը չհասկնայ: Նաեւ աչքին մէկը կոյր ըլլալու է, զի սատեղ նստած է և ձախ կողմի խօտը չէ կերած: Արարը կրկնեց, ինչէ՞ն գիտես այսչափ բաները, քանի որ ուղտը տեսած չես: Շատ դիւրին է, մենք բանականութիւն ունինք՝ ըսաւ հպարտ Գաղղիացին անապարծութեամբ: Ճիշտ այս միջոցին արեգակը արեւելքէն զլուխը կը բարձրացնէր: Արարը դարձաւ Գաղղիացի անհաւատին ու ըսաւ, «Տես սա արեգակը և ըսէ ինձի որո՞ւն գործն է այն, ո՞վ շինած է զայն: Յիմարութիւն չէ՞՞ առանց ուղտը տեսնելու անոր ոտքին նշաններէն ուղտի մը պտըտած ըլլալը եզրակացնել ու սա և անոր նման միլիոնները տեսնելով խուսափիլ այն տրամաբանական եզրակացութենէն թէ զանոնք շինող մը ըլլալու է: Գաղղիացին անպատասխանի մնաց:»

Տեսանելի ու անտեսանելի իրերը գիտնալու, կրօնքի և գիտութեան ներկայացուցած առարկա-

ներուն ծանօթանալու միջոցն ու սահմանը նոյն ու նոյնչափ է: Որչափ որ անոնք իրենք զիրենք կը ներկայացնեն մեզի իրենց գործերով՝ և մենք որչափ որ զանոնք կրնանք իմանալ՝ անոնց մասին մեր ըմբռնումը այնչափ է:

Եզրակացնէ՛ք. Թող լաւ հասկցուի թէ զգայարանաց տակը ինկող առարկաները և գոյակները ի՞նչ միջոցներով որ գիտենք՝ մեր անծանօթ Աստուծոյն ալ նոյն միջոցներով ու նոյնչափ գիտենք, ինչպէս վերը բացատրեցինք: Ուստի գիտութիւնը կրօնէ տարբեր ու աւելի միջոցներ չունի ծանօթութիւն տալու, ու կրօնքը գիտական սկզբունքներով է որ կը ճանչնանք:

Ատաբազար

Կ. Պ. ԱՏԱՆԱԼԵԱՆ

ԼԱՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՇՈՒՐՁ

Բ.

Լսարանի մը կամ լսարաններու պահանջներուն դառնանք այժմ:

Երկու դասակարգեր կան լսարանի մը մէջ, — լսողներ ու խօսողներ, կամ ունկնդիրներ ու տեղեկատուներ: Իր անունին արժանի լսարան մը՝ այս երկու դասակարգերէն ալ որոշ պահանջներ ունի:

Անոր առաջին պահանջը վարիչներէն ու ճառասխօսներէն է: Լսարանական գործի մէջ ալ, ինչպէս ամէն գործի մէջ, նախաձեռնող ու կարգադիր մարմին մը կայ հարկաւ: Եւ հարկ է այդ մարմինն աղէկ ծրագիր մը չինել գործին և յետոյ դուրս կենալ անոր: Այս կը նշանակէ նախատեսել ամէն բան, մանաւանդ դժուարութիւնները, նախապատրաստուիլ անոնց, և յապա նետուիլ անոնց մէջ և մինչեւ վերջը տէր կենալ իրենց անձին ու գործին: Աղէկ է չսկսիլ գործ մը քան սկսիլ ու լքել, մանաւանդ մնայունութեան հաւաստիքներ և նոյն իսկ տպաւորութիւններ տալէ ետեւ: Հաւատարիմ պէտք է գտնուիլ ներկայացուած ծրագիրներուն և եղած ծանուցումներուն: Երբ օր ու ժամ կ'որոշուի լսարանի համար, երբ անձ կ'որոշուի խօսելու համար և նիւթ կ'որոշուի խօսուելու համար՝ պէտք է ժողովուրդը այդ օր ու այդ ժամուն բաց գտնէ լսարանը և ունկնդրէ այդ անձին ու նիւթին: Գէշ կատարուած գործ մը գործիչին վարկը միայն կը բեկանէ կամ կ'իջեցնէ յուսախաբ ձեռք ուած ժողովուրդի աչքին: Ու ասիկա ընդհանրապէս կարծուածէն կամ կասկածուածէն աւելի անբաղձալի վարձք է ու դառն պատիժ մ'է գործի մը լծողներուն կամ գործաւորներուն: Իրենց համբաւին, եթէ ունին, հարուած մ'է, և երբեմն դա-

հավիժեցնող ու մահացու հարուած մը, ըլլայ նոյն իսկ լռին : Լսարանավար անձերու խոստումները անհրաժեշտ չէ որ փալլուն ըլլան այնչափ : որչափ գործադրելի ու գործադրուած : Շէ՛ք ու չիք խոստումներն ու ծանուցումները ծաղրանկարներու կը վերածեն զանոնք ընող անձերը :

Աղէկ ճառախօսներու և բանախօսներու գիւտը վարիչ մարմնոյն ղեկարար բայց ստիպողական պարտքերէն է, և լսարանի մը յաջողութեան էական պայմաններէն : Համեստ ու գրաւիչ ըլլալու են անոնք, նոյն ատեն պարզ ու գործնական քան ճոռոմ ու ցնորարան : Լսարանը կը քայքայուի այն օրէն որ ժողովուրդը կ'ամ վերացական կ'ամ հասարակ-տեղիք բաներ լսէ միշտ և տպաւորուի թէ լսարան յաճախելը ժամավաճառ ըլլալ է :

Լսարանը, կը հետեւի թէ, պահանջ ունի ճառախօսներէն ալ : Ան անոնցմէ այն կը պահանջէ՝ որ աղէկ ճառեր պատրաստեն ու լսելի ըլլան : Իսկ աղէկ ճառ մը մտքին համար այն է՝ ինչ որ աղէկ ճառ մը ստամոքսին համար, — հաճելի՝ ու ատկէ աւելի աննդատու, կորովաբեր : Ու ճառախօսը կ'ամ բանախօսը այսպէս ընել կը յաջողի՝ շատ ուշադրութիւն տալով նիւթերու ընտրութեան, անոնց պատրաստութեան և մատուցման, ըստ որակին թէ քանակին :

Նիւթերու ընտրութիւնը ըլլալու է ըստ յարմարութեան, — շատ անգամ այժմէական, երբեմն ժողովուրդներու փափաքներուն ու արտօժակներուն նայելով, բայց միշտ ու միշտ անոր պէտքերուն, իրական, արմատական պէտքերուն համեմատ : Գիւղացիին համար, օրինակ, առողջապահական և զիւղատնտեսական, կրթական նիւթերը նախապատիւ ըլլալու են, իսկ քաղաքացիին համար ընկերական, ընտանեկան, տնտեսական և բարոյական նիւթերը : Քաղաքական նիւթերը, մանաւանդ յեղաշրջութեան ենթակայ երկիրներու մէջ, ամէնուն համար հաւասարապէս ընթացիկ և հարկաւոր են, ինչպէս հիմա մեզի համար, կրնանք ըսել :

Ճառերու պատրաստութիւնը լուրջ ու չափաւոր ըլլալու է, ոչ հապճեպիւ և հարեւանցիօրէն՝ ոչ ալ չափազանցութեամբ : Յանկարծ և յանպատրաստից բան մը, և արժող բան մը, խօսելու ձիրքը հազարին մէջէն հազիւ մէկուն տրուած է : Պէտք է պատրաստել նիւթը և պատրաստուիլ արտայայտութեան և շատ անգամ շատ ժամանակով և կրկնակ փորձերով : Չափաւորութիւնն ալ զանց առնելի բան մը չէ բնաւ : Շատեր իրենց ունկնդիրներու բերանաբացութիւնը, հիացումը կը փնտռեն միայն կամ գոնէ գլխաւորաբար, և ատոր միջոց

կը նկատեն ու կը գործածեն ծայրայեղութիւնը : Խոշոր խօսքեր ու մեծաշունդ լուրեր կը փնտռեն ատոր համար և զանոնք քանի մը պատիկ ալ իրենք մեծցնելով կը հաղորդեն, մեծ սեպելով մեծախօսը և ինքզինքնին՝ երբ կը մեծախօսեն : Իրողութիւն և ճշդութիւն չեն փնտռեր . անոնց համար հոգ չունին, մինչդեռ ասոնք են է՛ն պէտքի բաները : Բայց ժողովուրդը, որ այս երազատեաներուն հետ կ'երազէ, աւելի շուտ քան զանոնք կ'արթննայ, կ'սթափուի : Եւ օ՛հ, այդ ճառախօսները այդ հիասթափումէն ետեւ որքան կը պղծտիկան, կ'իյնան ժողովուրդի աչքին :

Ճառերու մատուցումը պէտք է ըլլայ պարզ, հասկնալի և ժողովրդական լեզուով : Չենք ըսեր գոհելի՝ այլ գոնէ ազատ օտարալեզու բառերէ և օտարահունչ ոճերէ, որոնք ոչ լսողները կը հասկընան՝ ոչ ալ շատ անգամ խօսողները իրենք . — զոր օրինակ պո-բո-ս, խալի-ս, ինքի-ս, և դեռ աւելի խորթ, խժաւուր և երկար բառեր ու ոճեր, զոր Յեղափոխական պարոններ Հայ չինական գիւղերու և գեղջուկ լսարաններու մէջ գեղացիներու գլխուն կը յեղյեղեն հեղեղօրէն, և մէկ լեզուով ալ չէ՛ այլ Հայերէնէ տարբեր ըլլող լեզուներով, — Ռուսերէնով, Ֆրանսերէնով, Անգլիերէնով, Գերմաներէնով, ևն., ևն. : Ներելի է անշուշտ երբեմն, — Հայ բառերու պակասած ատեն, կամ Հայերէն չհասկցողներու առջեւ, — օտար լեզուի բառեր ու ոճեր գործածել : Բայց իրական պարագան այս չէ՝ որչափ այն թէ այս Հայ բանախօսները և Հայու բանախօսները իրենք Հայու լեզու չեն գիտեր ու Հայու լեզու չեն սիրեր՝ թէև Հայաստանիւն ու հայրենասիրութիւնը իրենց կը մենաշնորհեն : Իսկ Ռուսահայ բարբառը Թրքահայոց մէջ՝ յատկանշական լեզուն դարձած է Հայ յեղափոխութեան մէջ, թէ՛ խօսելու լեզուն և թէ՛ գրելու լեզուն, լեզուն բնակուելու վրայ՝ և լեզուն գրքերու և թերթերու մէջ : Անոնք, պէտք է խոստովանիլ, թէև իրենց մասնաւոր ճիւղին մէջ, հեղինակութեամբ ու առաւելապէս թարգմանութեամբ, շատ ինչ արտադրեցին և կարեւոր չափով մը ծառայեցին Հայ գրականութեան և ճօնացուցին զայն, բայց ժողովուրդին հետ չխօսեցան ժողովուրդին լեզուով և տեղ-տեղ ազարտեցին Հայ լեզուն : Հայ լեզուին մասին Հայ Յեղափոխականներու այս ընթացքը ազդեց, և իրենց չուղած կերպով ընդհանրապէս, իրենց գործունէութեան ալ . սահմանափակեց զայն : Անոնց գաղափարները կըրնային աւելի տարածուիլ և արդիւնաբերել՝ եթէ ժողովուրդին հետ ժողովուրդին լեզուով խօսէին :

Ատով աւելի պիտի ժողովրդականանային: Իսկ ատոր պէտքն ու պատեհութիւնը դեռ կայ ու կը մնայ, լսարաններու մէջ թէ՛ լսարաններէ դուրս:

Պահանջ մ'ալ ունկնդիրներէն ունի լսարանը: Խակ ժողովուրդներ, որոցմէ են մերիններէն ալ շատեր, իրենց լսած լուրերուն մէջ, — լսարանի մէջ ըլլայ թէ դուրսը, — զուարճալին և զբօսեցուցիչը կը փնտռեն աւելի քան օգտակարն ու շահեկանը: Եւ իրենց այս հակամիտութիւնն է որ շատ անգամ բանախօսին մէջ ալ նոյն ախտաւոր հակամիտութիւնը կը ստեղծէ, — հետաքրքրական, հրապուրիչ, գրգռիչ ու շնորհալի լուրեր հաղորդելու հակամիտութիւնը՝ փոխանակ լուրերուն լուրջը, շահեկանը, չինիչը և ճշմարիտը հաղորդելու: Իրաւ ո'հեւ կերակուր առանց համեմի ձգել չիտակ չէ, բայց աւելի սխալ է սոսկ համեմը իբրեւ կերակուր և սնունդ ներկայացնել: Ունկնդիրը փնտռելու, պահանջելու է նոյն իսկ այդ սնունդը, — օգտակարը աւելի քան հաճելին ու համեմը:

Ունկնդրէն կը պահանջուի նաեւ, իր իսկ օգտին իրեւ պայման, սուր ու լարուած ուշադրութիւն, կատարեալ և ծայրէ ծայր հետեւողութիւն մը իրեն հաղորդուած բոլոր լուրերուն: Խօսքը չլթայի պէս է, օղակներէ չինուած. կորսնցնել օղակ մը՝ կը նշանակէ լուծել չլթային, — խօսքին ու խորհուրդին, — կարգն ու կապակցութիւնը և զայն անպէտ դարձնել իրեն:

Հարկաւ ունկնդրին պարտքն է իր լսածներուն մէջ ընտրութիւններ ընել և յարմարները առնել իւրացնել: Բայց այս խաբբալանքն իսկ և յարգի ու ցորենի զատուցումը ան չկրնար ընել առանց ուշադրութեան մէկին թէ միւսին: Առանց երկուքն ալ մաղին մէջ դնելու՝ չկրնար ստկել:

Ունկնդրին պարտքն է վերջապէս գնահատել և քաջալերել լսարանը՝ հետեւեալ կերպերով գոնէ.

Ան պարտի ըլլալ լսարանի կանոնաւոր յաճախորդը: Անգամ մը գալով անգամ մը չգալով ոչ միայն զինք կ'օգտագործէ՝ այլ ուրիշներն ալ այն ձախորդ տպաւորութեամբ և անլեզու խոստովանութեամբ թէ արժող բաներ չկան լսարանին մէջ:

Ան պարտի գնահատել խօսողներն ու խօսուածները՝ ոչ միայն կանոնաւոր յաճախորդի լոնեայն կերպով, այլ երբեմն նաեւ խօսքով, ծափով, աղաղակով, — աղուճ, հիանալի, կեցցէ՝ գոչումներով, բայց միշտ տեղը բերելով քան յանդէպ, ինչպէս կ'ընեն անխորհուրդ շատեր՝ ծափահարելով հոն ուր շունչն իսկ պէտք է արգելել, ուր թեւեւ պէտք է սուլել, և խօսքին՝ նոյն իսկ բառին կէսը խօսողին բերանը թողելով:

Ան իր գնահատութիւնը պէտք է վերջապէս գործնականի հասցնէ՝ լսարանի գոյութեան և յառաջդիմութեան սատարող գրքերու, լրագրերու, և դեռ ուրիշ տուրքերու և ծախքերու, — բեմ, նշատարան, զարդարանք, ճրագլոյս, ջերմութիւն, ևն, բաժին բերելով և տալով ըստ կարողութեան՝ առանց իր կարողութիւնը պզտիկ ու պակաս ցուցնելու նիւթապաշտօրէն...: Ասանկ ընողներ, փոքրոգիւթներ բեռն խոյս տուողներ և բեռը մինակ մասնաւորներու վրայ անխղճօրէն թողողներ՝ զանոնք ու անոնց գործն ալ կը խորտակեն, ու կը խորտակեն մասնաւոր հանրօգուտ բարի ձեռնարկներ ու հանրային շահը՝ ինչ որ ոճիր է ու ոճիրէ աւելի քան մը հասկցողին համար...:

Հաւատորիկ

ՄԻԿԱՆ Թ. ԳԱՅՐԵԵԼԵԱՆ

«Ս Է Լ Ա Մ»

Ամենաքաղցր բառը՝ բովանդակ աշխարհի և մասնաւորապէս Իսլամական աշխարհին մէջ: Այս բառն է, որ կը կառավարէ Արաբական ցեղերը և հազարաւոր անգամներ անոր միակ արտասանութիւնը բաւական եղած է արիւնալի պատերազմներու առաջն առնելու և խաղաղութիւնն ու սէրը վերահաստատելու: Երբ Յիսուս ծնաւ՝ հրեշտակները աշխարհի աւետեցին այս օրհնեալ ողջոյնով, «Երկրի վրայ խաղաղութիւն և մարդոց մէջ հաճութիւն»: Քրիստոս Խաղաղութեան Իշխան անուանուած է: Հին Կապարանին մէջ օրհնութեան ինչպէս նաեւ շնորհաւորութեան համար գործածուած ամէնէն հասարակ բառն է Սէլամը: Շատ անգամ կրկնուած է Ենովայի Սէլամի ուխտը: Խաղաղութեան փափաքը կ'արտայայտուի Մեսիական դարու գալստեան արտայայտութեանը մէջ, երբ անոնք իրենց սուրբը խոփեր պիտի չինեն: Հրեշտակին Սէլամը կ'աւետէր թէ Մեսիական դարը եկած էր: Սէլամը օրհնութեանց ամենամեծն էր: Ենովան, իրեւ իր գլխաւոր խոստմունքն առ Իսրայէլ, ըսաւ Մովսէսի, «Ես խաղաղութիւն պիտի տամ երկրին և ոչ ոք պիտի վախցնէ զայն»: Սաղմոսաց մէջ ամենաբարձր խոստումն է, «Խաղաղութեան առատութիւնը մինչեւ որ ալ լուսին չըլլայ»: Խնդրուածքն է, «Երեսօղէմի համար խաղաղութիւն ինդրեցէք»: և պատասխանը կ'ըլլայ՝ «Խաղաղութիւն պիտի ըլլայ Իսրայէլի վրայ»: Իսրայէլի ոսկեղէն դարը Սողոմոնի թագաւորութեան մէջն էր, երբ պատերազմ չկար: Սողոմոն անունը կը նշանակէ «Սէլամ» (խաղաղութիւն), որովհետեւ ինքը խաղաղութեան մարդ մըն էր, կրցաւ կառուցանել Աստուծոյ խաղաղութեան տաճարը:

խաղաղութիւն նշանակող Երրայական բառը հասարակ է յատուկ անուանց մէջ, Երրայական Սբ. Գրոց մէջ 12է աւելի մարդիկ կան՝ որ Շալոմ — Սէլամ կ'անուանուին: Կան ուրիշ այսպիսի անուններ ալ ինչպէս Շէլէմիա և Սալոմ:

Խաղաղութեան իշխանին աշխարհ գալէն առաջ, աշխարհ միշտ անօթի եղած է խաղաղութեան: Յոյն աստուածներու իմաստնագոյնները ստեղծեցին ձիթենին: Եւ երբ աստուածները կը վիճէին թէ որո՞ւն տրուած էր ամենալաւ բարեբարութիւն առ մարդն, պատիւը Աթենասայ տըրուեցաւ, զի անոր խաղաղութեան պարգեւը աւելի պատուական էր քան Նեպտոնի ձիու պատերազմը: Թէ Յոյները ի՞նչ խորհեցան խաղաղութեան վրայ՝ կը ցուցուի սա իրողութիւնով թէ ատոնք խաղաղութիւնը ըրին մասնաւոր աստուածուհի մը՝ որ կապակցեալ էր բարեկարգութեան և արդարութեան աստուածուհիներուն հետ: Անոր հայրն էր Զեւս, Գերագոյն օրէնսդիրը, և անոր մայրն էր Թէմիսը — իրաւունքը — և անոր որդին էր Պլուտոս, — հարստութիւն: Ասոր հակառակը, Պէլլոնան, պատերազմի աստուածուհին, Հրատի դուստրն էր, որուն ընկերներն էին կատաղութիւնը, վախը, սոսկումը և արհաւիրքը: Անոր մազերուն մէջ կը սողային օձեր և իր հանգրծները արիւնով ներկուած էին. առջեւէն ինքը կ'օրօրէր հրդեհին ջահը: Հոռոմայեցիներ հազուադիւրս և օրհնեալ տարի մը կը համարէին խաղաղութեան ժամանակները, երբ Յանոսի տաճարը կրնար գոցուիլ և «Որ ատեն խաղաղութիւնը և վաղնջական պարկեշտութիւնը, հաւատքը և պատիւը կը համարձակին վերադառնալ, նաև շատոնց մոռցուած առաքինութիւնը և օրհնեալ առատութիւնը նոյնպէս իրենց բեռնաւորեալ եղջիւրներովը»: Վիրգիլիոս գալիք ոսկեղէն դարը պատկերելու իր ամենաբարձր ձգտմանը մէջ Բողիսի կը պատմէ թէ, «Նորածին մանուկը պիտի իշխէ բոլորովին խաղաղ աշխարհի մը վրայ, նախնական առաքինութիւններով, և քաղաքները ա՛լ պիտի չպաշտպանուին պարիսպներով, մահատու օձը ու թռչնաւոր տունկը պիտի դադրին»: Եւ պատերազմասէր Յունաստանի մէջ իսկ Եւրիբիդէս կը զգայ Տրոյական պատերազմին անէծքը ու Քորըս կ'աղաղակէ Հեղինէին ու Բարիսի համար. «Ոչ մի արտօսը թրջեց այրիացեալ անկողինը, ոչ մի հայր սգաց իր մեռած զաւակները»: Բայց Յոյները երթալով աւելի յստակ ճանչցան խաղաղութեան պատուականութիւնը իրենց Ովկիանոսէն անդին Հէսպերիոսէ խաղաղ կղզիին դիւցազներգութեանը մէջ: Այն կղզին ոս-

կեղէն պտուղներ ունէր, հոն ցորեկ ու գիշեր հաւասար էին և պատերազմի գոյութիւնը դադրած էր, և ուր Աղլաս երկիրները կը կրէր: Հոն գացին Հեքթիլէս ու շատ մը ուրիշ աստուածներու որդիները՝ Ելիուսեան մը գտնելու երկրի վրայ:

Եգիպտացիները երկրագործ ժողովուրդ մըն էին, որով բնականաբար շատ անձնատուր չէին պատերազմի: Ունինք նոյնպէս ամէնէն արտաքոյ կարգի իրողութիւն մը թէ Եգիպտոս պատերազմի աստուած չունէր, ու ծովով և անապատով մեկուսացուած ըլլալով՝ քիչ անգամ ասպատակուելու վտանգին ենթակայ էր: Իր աստուածներն էին արեւը և երկինքը, և անոնք որ մոռեցնէին իշխանները կը կռուվարէին, — Բնութեան կամ յարութեան աստուածներ: Սէթ՝ թշնամի աստուածը, խաւարի, ամպի և անապատի աստուածն էր ու կը պատերազմէր միայն բարի արեւ-աստուած Դայի հետ: Եւ երբ դատաստանի համար մեռելոց հոգիները կը կենային Ոսիրիսի առջեւ՝ ստորերկրեայ աշխարհին դատաւորն ունէր 42 խորհրդականներ, անոնցմէ իւրաքանչիւրը մասնաւոր մեղքի մը համար հոգիներուն անմեղութիւնը կը պնդէր: Այս բոլորովին բացասական խոստովանութիւնը կ'արտայայտէ թէ մարդը իր կեանքին մէջ արդարութեան և խաղաղութեան մարդ մը եղած է: Դատելի մարդը անոնցմէ միոյն կ'ըսէր, «Ողջո՛յն, ես երբեք մարդ մը վախցուցած չեմ. ես իմ խօսքերուս մէջ բարկութիւնով վարուած չեմ. ես որեւէ մէկը լացուցած չեմ»:

Բաբելոնն ու Ասորեստանը Եգիպտոսէ կը տարբերէին անով որ իրենց աստուածներուն կէսը պատերազմի աստուածներ էին: Ատոնք կեանքի նշաններ չէին կրեր, ոչ ալ լուսազարդ կամ պապիրոսեայ ծաղիկներ, այլ սուսերներ, կացիններ, նետեր և լախտեր: Բայց այսու ամենայնիւ Ասորեստանցիները Սալման (խաղաղութիւն) անունով աստուած մը ունէին: Եւ Ասորական չորս թագաւորներ Սաղմանասար անունը կրեցին, որ ըսել է Սալման պիտի պաշտպանէ: Պատերազմի սոսկումներուն և խաղաղութեան օրհնութիւններուն ամէնէն հին առասպելներէն մին նուիրուած է Տիպպարտայի: Տիպպարտա աստուածը այսպէս կ'ուղղէ առաջնորդի մը, «Մէկէ մը վախնալու չես, ոչ ալ գութ ունենալու ես, դեռատին և ծերն միօրինակ սպաննէ, նոյնպէս և փափկիկ ծծկերը. ոչ ոքի մի խնայիր»: Սա կը նմանի Եհովայի խօսքերուն՝ Երուսաղէմի վրայ հսկող հրեշտակաց: Այդ խօսքերը կու տայ Եզեկիէլ: «Գնա քաղաքին մէջ ու զարկ, աչքդ չխնայէ մէկին ու գութ չունենաս:

բոլորովին սպաննէ ծերունին, երիտասարդը և օրիորդը և փոքր տղաք ու կնիկները ։ Բայց ուրիշ տեղ Աստուած կը բողոքէ այսպիսի սպանութեան դէմ ու պատմութիւնը կը վերջանայ սա խոստովունքով թէ ան որ կ'երկրպագէ Աստուծոյ՝ պէտք է խաղաղութեան մէջ բնակի : Եթէ ճշմարիտ է որ Բաբելոնացիներն ու իրենց աստուածները պատեւրազմի մէջ կարող էին, ճշմարիտ ալ է թէ անոնք զգացին խաղաղութեան արժէքը : Սէլամին գործածութիւնը ետ կ'երթայ մինչեւ անոնց ատենը : Իրենց ողջունելն ալ այս նոյն խաղաղութեան բառով էր, ու իրենց նուիրման աղօթքներն թագաւորին կեանքին ու խաղաղութեան համար էին : Խաղաղութեան համար իրենց բառը ճիշդ Սէլամ էր :

Երուսաղէմ կը նշանակէ խաղաղութեան քաղաք : Սողոմոն կու գայ արմատէ մը որ կը նշանակէ լրացեալ, կապալ, որպէս թէ խաղաղութիւնն ըլլար ամէն օրհնութեանց կատարելութիւնը : Մասնաւորապէս Համմուրապին՝ Քրիստոսէ 2.000 տարի առաջ, իր օրինաց նախաբանին և վերջաբանին մէջ կը կենայ խաղաղութեան օրհնութիւններուն վրայ՝ զորոնք օրէնքները պիտի հաստատէին ու պահպանէին : Իր ժողովուրդին իր անդրանիկ օրհնութեանցը համար կը պատմէ, «Ես անոնց տուի խաղաղ երկիր մը, առողջութեան բերրի աշխարհի մը մէջ : Ժողովուրդը ապահովութեամբ բնակեցողի, երկրին ժողովուրդը ծոցիս մէջ կրեցի, պաշտպանութեանս տակ, իրենց եղբայրները ապահովութեան բերի, իմաստութիւնովս զանոնք սանձահարեցի որ զօրաւորը չկրնայ ճնշել տկարը, և որ անոնք արդարութիւն ընեն որքին ու որբեւարիին : Համմուրապի այսպէս կը գնահատէ խաղաղութիւնը, ան ինքզինքը Շար-Միշարիմ—Թագաւոր արդարութեան կ'անուանէ : Այս Բաբելոնեան թարգմանութիւնն է իր ժամանակակից Մելքիսեդեկի անուան, որ կը կառավարէր Երուսաղէմը, խաղաղութեան քաղաքը :

Վաղեմի Զինաստան խաղաղութեան երկիր մը եղած է, և պատերազմը ատած է : Կոնփիլիկիոս և Լանդզ հաւասարապէս սորվեցողին թէ խաղաղութիւնը՝ օրհնութեանց գլխաւորն է : Այսպէս, վերջինը մեր թուականէն աւելի քան 500 տարի առաջ գրած իր բարոյախօսութեանը մէջ կ'ըսէ : Ուր բանականներ կը պատերազմին՝ տատաղներ և փուշեր կը բռնանին, մեծ պատերազմներու միշտ կը հետեւին սովեր, դործիքներուն մէջ ամենազեղեցիկ զէնքերն իսկ նոսրեալ են, և ժողովուրդը խորշելու է անոնցմէ : Գերազանց մարդը, կը գործածէ զէնքեր միայն՝ երբ ստիպուած է, անիկա

խաղաղութիւն և հանդարտութիւն կը սիրէ : Յաղութեան մը վրայ ուրախանալը կը նշանակէ մարդոց սպանութիւնները վայելել : Հարկ չկայ Կոնփիլիկիոսէ, Պուտայէ և Հնդիկ իմաստուններու ասացուածներէն վկայութիւններ յառաջ բերել : Երբ արդեօք «մայրերուն ատելի» պատերազմները պիտի դադրին : Բայց «խաղաղութեան» բոլոր վաղեմիները ու մարգարէութիւններուն ամէնէն պերճախօսն ու գեղեցիկն էր հրեշտակաց Սէլամը աշխարհին, ողջոյնը՝ որով աւետեցին Խաղաղութեան Իշխանին և Աստուծոյ Թագաւորութեան դալը :

Վան

Հ. Ս. Գ.

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ

Նոր ընթացքի օրով, Սահմանադրութեան հոգակուէն ետքը, շատ մը բաներ փոխուեցան, արտաքին և ներքին ուշադրաւ խնդիրներ իրարու յաջորդեցին, եմէնի դաշտերէն ու անապատներէն սկսեալ մինչեւ Ալպանիոյ լեռները, և Մակեդոնիոյ հովիտները ապստամբական և ըմբոստական շարժումներ տեղի ունեցան, արիւնահեղ կոիւններ մղուեցան : Բան մը սակայն անփոփոխ մնաց հին ու նոր ընթացքի օրով և այդ անփոփոխելին Հայերու լիկուէն է արեւելեան գաւառներուն մէջ : Մեր հին յեղափոխական և այսօրուան Սահմանադրական կուսակցութիւնները այն ատեն հուր ու կրակ կը ժայթքէին օրուան կառավարութեան և Պատրիարքարանի գլխուն, յայտարարելով իրաւացիօրէն թէ Համիտեան ընթացքը Հայաջինջ քաղաքականութեան մը կը հետեւի, և անիրաւ կերպով կը մեղադրէին Պատրիարքարանը իր անզօրութեան համար Համիտեան բռնակալութեան դէմ : Այսօր այդ լիկուներուն մէկ կարեւոր մասը կը շարունակուի, ինչ կ'ընէ Պատրիարքարանը, ինչ կ'ընեն մեր յեղափոխական կազմակերպութիւնները իրենց կազմակերպեալ ոյժերով, իրենց երեսփոխաններով, իթթիհատի հետ իրենց կուսակցական բանակցութիւններով : Իրենց անզօրութիւնը տեսնելով արդեօք Համիտեան օրերու Պատրիարքարանի վիճակը ըմբռնեցին : Միամտութիւն կ'ըլլար այդքան զիւրահաւան ըլլալ : Բայ ի բողոքէ, զիմուէ, օրինաւոր միջոցներու գործածութենէ, ինչ կրնան ընել Ոչինչ : Սահմանադրական չորս տարիներու միջոցին, ինչպէս հողային նոյնպէս ալ ապահովութեան հարցը չլուծուեցաւ : Այսպիսի խնդիրներու լուծման համար կուսակցութեանց յաջողութիւնն ալ խոստումներէ անդին չանցաւ, զորս շատ առատօրէն կը շտայլէր արդէն հին ընթացքը : Գաղափար մը աւելու համար գաւառացի Հայութեան լիկուներ

բու մասին յառաջ բերենք միմիայն Ալաբամայի թ. 910—911-ի մէջ յիշուած դէպքերը: «Մայիս 14-ին, Սայիտ առեւանգեց Ասվարտեան Առաքելի 11—12 տարեկան աղջիկը, Վարդանոյշը, և չնայելով աղջկան անչափահասութեան՝ դեռ ծնողաց չվերադարձուցին: Մայիսին առեւանգուեցան ուրիշ 4 Հայ աղջիկներ, մէկը Քարաքիլիսէէ, երկուքը Ախթաքէ և վերջինն ալ, որ 10 տարեկան է, Թոփրաք Գալայէ:» Կառավարիչը բողոքի հետագրին ի պատասխան յափշտակիչներուն և տեղական պաշտօնեաներուն հետագրեր է, «Տասը տարեկան աղջիկ մը չի փախցուիր, անմիջապէս տէրերուն յանձնեցէք»: Այս հետագրին, բնագիրը առջեւնիս չունինք: Ալաբամայէն կ'առնենք: Հարկաւ չնորհակալ ենք կառավարչին, որ իր պարտքը կատարելով, թէեւ ապարդիւն, կը յանձնարարէ աղջիկը Գեթերուն յանձնել: Բայց ինչ զարմանալի հետագիր ու պետական գործունէութիւն է այս: «Տասը տարեկան աղջիկ չփախցուիր»: Հասկաքանի տարեկանը կը փախցուի և բռնի կ'իսլամացուի: Անմիջապէս տէրերուն յանձնեցէք:» Եթէ գողցուածը կամ յափշտակուածը ոչ թէ մարդ մը, այլ էջ, կամ գոմէշ, կամ կահկարասիի կտոր մը ըլլար, դարձեալ կարելի չպիտի ըլլար տարբեր ձեւով հետագրել: Օսմանցի կիներու և աղջիկներու պատուին դէմ եղած այս անլուր բռնաբարութիւններուն հեղինակները ինչ խիստ պատիժներու ենթարկուեցան արդեօք պիտի հարցնեն ընթերցողները: Կ'աղաչեմ այդ մասին անհոգ եղէք, աղջիկ փախցնելը հին իրաւունք մըն է և աւանդական իրաւունքները այնքան նուիրականութիւն ունին, որ անոնց գործադրողները ոչ միայն չեն պատժուիր, այլ հերոսներու և սուրբերու կարգը կը դասուին, եթէ պատահմամբ նախարարական ազգու հրաման մը տօնախմբութեանց վերջ չդնէ: Մեծ համբերատարութեամբ կը սպասենք Դատական նախարարութեան այսպիսի հրամաններուն չորս տարիէ ի վեր:

Մի կարծէք թէ լիւումներու շարքը վերջացաւ: Կարդացէք Մամուրէթի լիւ Ազիզէ Ալաբամայի գրքունած թղթակցութիւն մը: «Աղվան գիւղացի Զազա Քէօր Ալի, թշնամանալով նոյն գիւղացի Գալայճի Կարոյի հետ, օրը ցերեկով հրացանի երկու զնտակներով վիրաւորեց Կարոյի կինը, գիւղացիներու ներկայութեան, և կինը ստացած վէրքէն մեռաւ: Հայ գիւղացիները բողոքեցին, մարդասպանը չպատժուեցաւ. անոր համակիրները Նիկողայոս Գասպարեանի պարտէզին 265 պողատու ծառերը կտրեցին, բողոքին վրէժը լուծելու համար» Ուրիշ կարճ լուր մըն ալ. Վանի պետա-

կան վարժարանի Թուրք աշակերտները իրենց Հայ ընկերներէն երկուքին պատիւը բռնաբարել ուղեցին բռնի միջոցներով, դարձեալ ըստ Ալաբամայի:

Ահաւասիկ խոստմնալից վիճակ մը, և այսպիսի դէպքեր ամէն օր կ'արձանագրուին լրագիրներու մէջ: Թող նախորդ Պատրիարքարանը դատապարտողներ փոխանակ անտեղի ազգամիջեան պայքարներ յարուցանելու այս իրական ցաւերուն դարման տանին, քանի որ իրենց շարքերուն և ոյժերուն վրայ մեծ վստահութիւն ունին, և եթէ նախորդ Պատրիարքարանէն աւելի դրական արժէք մը կը ներկայացնեն, Հակառակ պարագային թող չդատապարտեն նախորդ Պատրիարքարանը, որ բռնակալութեան միջոցին ալ իրենց այժմեան միջոցներով կը պայքարէր չարիքին առջեւը առնելու համար:

Այս բոլոր դէպքերու յիշատակումէն կը հետեւի թէ ապահովութեան խնդիրը մեզի համար այնքան կենսականութիւն ունի որքան հողային հարցը: Չենք գիտեր թէ Պատրիարքարանի մէջ կամ մեր կուսակցութեանց քով այսպիսի դէպքերու մէջ վաւերական ցուցակը կը կազմուի՞ և կը պահուի՞ և ի հարկին իբր յիշատակագիր Բ. Դրան ուշադրութեան կը յանձնուի՞ քանի մը ամիսն անգամ մը: Յայտնի է թէ մեր նախարարները արտաքին և ներքին մեծ խնդիրներով, պետական կարեւոր խնդիրներով, չափազանց զբաղած ըլլալով, խորին ուշադրութեան չեն կրնար առնել անձնական և անհատական դէպքերը, որոնց ամբողջութիւնը հարկու վիճակ մը կը պարզէ: Այսպիսի աշխատութիւն մը պատրաստ են ստանձնել մեր երեսփոխաններն ու Պատրիարքարանը: Փոխանակ մանր ու աննշան խնդիրներով կիրքեր բորբոքելու, կուսակցական ատելութիւններ բոցավառելու, լաւ չէր ըլլար արդեօք որ մեր բոլոր կուսակցութիւնները ու ներկայացուցչական մարմինները զբաղէին Հայ ժողովուրդին պատուին և գոյութեան հետ առնչութիւն ունեցող այս խնդիրներով, և անոնց լուծումով ճշմարտապէս դրական ծառայութիւն մը մատուցանէին այն ազգին, որուն չնորհիւ կ'ապրին և կը մեծնան ու կը փառաւորուին իրենք: Կարծեմ թէ արհամարհելի գործ մը ըրած չպիտի ըլլային: Մեր Ազգ. Ժողովը պէտք չէ ականջները խցէ գաւառի այս նեղութեան ու լիւլիւմին հանդէպ, թէեւ ցաւելով կը տեսնենք կարգ մը երեսփոխաններ, որոնք նոյնիսկ լաւ աչքով չեն տեսներ օրակարգի կարգ մը յաւերժացեալ խնդիրներու շուտափոյթ լուծման համար նախագահին կողմէն իրենց եղած հրաւերը, և կ'ուզեն նոյն իսկ հոն կուսակցական անձկամտութիւններ մուծել: Մեր այժմեան վիճակին մէջ այսչափ մոլեռանդութիւն ճշմարտապէս աններելի է:

Հ. ՄԱՍԻՍԿՈՆԵԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՐՏԱՔԻՆ

Ֆրանսա. Արտաքին գործերու նախարարութեան ելեւմտացոյցը անցեալ ուրբաթ քուէարկուեցաւ Երեսփ. ժողովէն: Վարչապետ ու նախարար Մ. Փուանքաբէ բուն ծափերու մէջ յայտարարեց թէ ամէն տէրութիւններու հետ Ֆրանսայի յարաբերութիւնները շատ լաւ վիճակի մէջ են: Մանապէս և Գալլիէի առիթով Իտալիոյ և Ֆրանսայի միջեւ ծագած վէճը շուտ հարթուեցաւ և ամենախիստ չեղողութիւն կը պահուի պատերազմիկ երկու տէրութիւններուն հանդէպ: Սպանիոյ հետ կնքելի համաձայնութիւնը մօտ է: Գերմանիոյ հետ յարաբերութիւնները լաւ են: Մարտքեան խնդրէն ծագում առնող պօռուարութիւններ իրաւարարութեամբ պիտի կարգադրուին, Ռուսիոյ հետ զինակցութիւնը և Անգլիոյ հետ համաձայնութիւնը ոչ մէկու կը վնասեն: Ֆրանսայի ոյժը իր մէջ է և իր դաշակցութիւնը պիտի փնտռուի, ցորչափ զօրաւոր մնայ: Այս ճառը լաւ տպաւորութիւն գործեց ամէն երկրի մէջ ընդհանրապէս իբրեւ ճշգրիտ պատկեր կացութեան: Մ. Փուանքաբէ պաշտօնապէս իմացաւ Ռուս դեսպան Մ. Իզվոլսքիէ թէ Չարը պիտի ընդունի զինք Օգոս. 10ին: Պրէսթի նաւազներուն գործադուրը վերջացաւ, նաւայարդարներուն ամաթոշակը 15 ֆրանք աւելցնելով: Աղէտեալ Վաթէֆէն ընդծովեային ոճով շինուած ընդծովեայ մը, Բուլֆ ծով իջուցուեցաւ, Թուրքի Երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնաժողովին մատուցուեցան Ֆրանքեւալուկար չորս դաշնագիրներ, որոնցմով քափթիւլասիոններու ջնջում որոշուած է:

Օրաճառային գործեր. Անցեալ շաբաթ օր (Յունիս 8) նշանակէտի վրայ օդանաւէ ոռումը արձակելու մրցումներ եղան ի Մարմուլոն (Ֆրանսա): Պայմանն էր 200 մետր բարձրութենէ 50 վայրկեանի մէջ 15 ոռումը հասցնել որոշեալ նշանակէտին: Հարիւրապետ Քուաթ, օդանաւի մը մէջէ զոր տեղակալ Սէլֆէր կը վարէր, յաջողեցաւ 35 վայրկեանի մէջ 15 ոռումը արձակել, որոնց 7ն ալ ճիշտ նշանակէտին հասան, այն է գետնի վրայ գծուած շրջանակի մը կեդրոնին: Օդային ուղիքութեան ամենամեծ յաջողութիւնը կը համարուի այս: Դարձեալ նոյն օր Ամերիկայի մէջ կատարուեցաւ արագահարուած թնդանօթի մը յաջող փորձը: Չոր. Ալէն որ ներկայ էր՝ կը վկայէ թէ այս նոր թընդանօթը պիտի աւելցնէ օդանաւային յարձակում

ներու արժէքը: Փորձը կատարուեցաւ երկարթօղանաւով, և թնդանօթը կրնայ մէկ վայրկեանի մէջ 500 հարուած արձակել:

Իրաւաւ և պատերազմը. Չանդուրի պատերազմը Տրիպոլիսեան ճակատամարտներուն ամէնէն կարեւորը և կատարին կը կոչեն Իտալեան թերթերը: Իտալեան ոյժը կը բաղկանար 14,000 զինուորէ, 40 թնդանօթէ և մէկ կիսավաշտ հեծեալներէ: Ընդհարումը մեծ մասամբ սուրինով եղած է անտանելի տաքի մէջ: Դեկտոր օդապարիկներ ու օդանաւեր եւս մասնակցած են գործողութեան՝ ոռումներ արձակելով թուրք և Արաբ խրամատներու վրայ: Գերիներէ ոմանք մերժած են իրենց սուրբը յանձնել՝ նախամեծար համարելով Չարդուրի թայֆի Հոռմի թղթակիցը կ'ըսէ թէ թուրքեւարաւ ոյժը կը բաղկանար 12,000 հոգիէ և ըստ պաշտօնական պատմութեան՝ ունեցաւ 500 սպանեալ, թէպէտ ուրիշ պատմութիւններու համաձայն՝ իրականին կէսն է այդ: Իտալական կորուստը համեմատաբար թեթեւ է: Ընդգիւրմութիւնը ամենասատիկ եղած է, ինչպէս կը հաստատուի սպանեալներուն մեծ մասին սուրինահար ըլլալէն: Ուրիշ մեծ ճակատամարտ մը Հոռմի մէջ մղուած է ամսոյս 11—12ի գիշերը: Ահաւասիկ անոր Իտալական պատմութիւնը: Առաւօտեան ժամը 4ին Լէպտայի բարձունքը գրաւող Իտալեան զօրքերը յարձակում կրեցին: Չոր. Բայսոյի՝ հակադարձակումի ձեռնարկելով՝ կողէն ու ետեւէն պաշարեց թուրքեւարաւ ոյժերը, որոնց մէկ մասը փախան, իսկ մնացեալը պաշարուելով ընաջինջ եղաւ: Հովիտը ովասիսն ու շրջակաները գիակներով ծածկուեցան: Իտալեան կորուստն եղաւ 2 սպայ և 29 զինուոր սպանեալ, 2 սպայ և 57 զինուոր ալ վիրաւոր: Պատերազմական նախարարութեան պաշտօնական զեկոյցին համեմատ ալ Օսմ. ոյժերը Լէպտայի աւերակներուն մէջ ամրացած Իտալացիներու հետ 7 ժամու արիւնշալից ընդհարումով մը յաջողած են մեծ դրօշ մը, մեծաքանակ հրացան, դիտակներ, եւն. զրաւել, երկու թնդանօթ անգործածելի վիճակի վերածել, թշնամին 7 անգամ նահանջի ստիպել և անոնց պաշարի ու ռազմանիւթի մթերանոցները այրելով իրենց բանակեալը դառնալ կորուստով մը, որ կը բաղկանայ 100 սպանեալ և 200 վիրաւորեալէ, մինչ Իտալացիներն ունեցան 17 սպայ և 1,000 զինուոր սպանեալ: Սթէֆանի գործակալութիւնը ասոր վրայ հրատարակեց հետեւեալ զեկոյցը. «Լէպտայի ճակատամարտին նկատմամբ թուրքերու անճիշտ տեղեկագրին նպատակն է անշուշտ խտրել Եւրոպայի և Թուրքիոյ

հանրային կարծիքը, Թուրքերն ու Արաբները այս կողմերում մէջ հարկադրութեան նահանջել մեծ կորուստներ կրելէ ետեւ, Մեր զօրքերը արդէն թշնամիի 421 դիակ հաւաքած են և տակաւին չատեր կը մնան ռազմադաշտին վրայ: Մեր կորուստն է 31 մեռեալ և 59 վիրաւոր միայն: Ընդհանուր սա կարծիքին հակառակ թէ տաք եղանակը անգործութեան շրջան մը պիտի ըլլայ ռազմադաշտին Տրիպոլիսեան շրջանակին համար, կանոնաւոր գործունէութիւն մը սկսած կը թուի հոն: Զանգուրի և Լէպոսայի վերոյիշեալ ձակաւորներէն ետեւ որ իրարու յաջորդեցին, կ'իմանանք թէ արշաւախումբ մը Զօր. Բամէրանայի առաջնորդութեամբ և մարտանաւերու ուղեկցութեամբ գիշեր մը գացած է Մըսրաթայի առջեւ ու գրաւած է Պուքայֆայի բարձունքը, մինչ նաւային հրետանին փախուստի կը բռնադատէր ընդդիմադրել դիմող Արաբական խումբերը: Նոր հեռագրի մը համաձայն ալ երկուշաբթի իրիկուն ձեռնարկուած է գրաւել մօտակայ ովասիսը, որ Մըսրաթայէ 12 հզմթ. հեռի է: Հինգ ժամու կոխէ մը ետեւ Արաբները նահանջած են: 50 մեռեալ և բազմաթիւ վիրաւոր, զէնք ու ռազմանիւթ թողով իրենց ետին: Իտալեան կորուստն է 2 մեռեալ և 9 վիրաւոր: Ծով. Պորէա Րիչչի կը հեռագրէ թէ Մարսէլ Հէճայի մէջ զօրք և պաշար հանելու գործողութիւնը աւարտեցաւ և Բացուրուֆ եւս գրաւուեցաւ ու կ'ամրացուի: Արքիպեղազոսի մէջ մարտանաւերու լոին գործունէութիւնը կը շարունակէ, բայց կացութեան մէջ փոփոխութիւն մը չկայ: Իտալիոյ Վարչապետը Գերման թերթի մը թղթակցին յայտարարեց թէ երկրին տնտեսական վիճակը գոհացուցիչ է և թէ ելեւմտացոյցը ամէն տարի 60 միլիոնի յաւելուածական չափ մը կը թողու: Իտալիա կը խնայէ, երիտասարդ է և կրնայ սպասել:

Հեռագրաւորք. Սկովտիոյ փոխադրութեանց գործաւորները ջախջախիչ մեծամասնութեամբ որոշեցին իրենց աշխատութիւնները վերսկսիլ: Առայժմ գործադուլը լսի Լոնտոնի մէջ սահմանափակուած կը մնայ: Նաւագններու և հնոցպաններու ազգային սէնտիքային անգամներն ալ 2,137ի դէմ 3,678 ձայնով որոշեցին վերջ տալ գործադուլին: Անգղիոյ Ներքին գործերու նախարարը Երեսի. Ժողովին ներկայացուց ընտրական բարենորոգման ծրագիր մը, որ 1914 Յունիս 1է առաջ պիտի չգործադրուի: Նախարարն ըսաւ թէ, եթէ կիներն ալ ընտրական իրաւունք ստանան, գրեթէ 10½ միլիոն պիտի աւելնայ ընտրողներու թիւին:

Վրայ. — Թերթ մը Լոնտոնէ կ'իմանայ թէ Մալթայի տեսակցութեան միջոցին Լորա Բիչընըր պահանջած է Եղիպտական նաւատորմ մը շինել Եգիպտոսի պահեստի դրամով որ հարիւրաւոր միլիոնի կը հասնի, և անոր պահպանութեան յանձնել Միջերկրականի արեւելեան մասը Մալթայէ մինչեւ Փորթ Սաիտ: Հնդկական նաւատորմի մը շինութիւն ալ առաջարկած է նոյն Լորտըր, Իսկ Լորա Չարլս Պէրէսֆըրտ մամուլ մէջ հրատարակուած նամակով մը մը կը բողոքէ Միջերկրականի Անգլ. նաւատորմին յետս կոչման դէմ և կ'ըսէ թէ Ֆրանսայի օժանդակութեան յոստալու յատակադիւր ըլլորովին սխալ հիմի վրայ գրուած է: Վիլհելմ կայսրը շաբաթ Հոկտեմբեր մտաւ Բիւերթալու համար, ուր կը հասնի երեքշաբթի և պիտի մնայ մինչեւ ամսոյս 28. — Պառոն Մարչալ երկուշաբթի Լոնտոն ուղեւորեցաւ, ուր պիտի մնայ հինգ շաբաթ միայն և եռամսեայ արձակուրդ պիտի առնէ: յետոյ վերջնապէս ձեռնարկելու համար իր պաշտօնին: Ամերիկա այցելող Գերման նաւարածինը լու ընդունելութիւն կը գտնէ Իշխանութիւններէն ու Ժողովրդէն: — Եգիպտոսի խտրութիւն, որ անցեալ շաբթու մայրաքաղաքէս դէպ ի Լոնտոն ուղեւորեցաւ: Անգղիոյ Թագաւորին փոխադարձ այցելութիւն տալու համար, Վիլհելմայի մէջ սա ապաւորութիւնը թողուց թէ քաղաքական կարեւորութիւն ունի այս այցելութիւնը, քանի որ վերջին դէպքերու պատճառով սերտ հանգամանք ստացած են երկու կողմի յարաբերութիւնները: — Անցեալ շաբթու Աղեքսանդր Գ. կայսեր յիշատակարանին բացումը կատարուեցաւ Մոսքովայի մէջ մեծ հանդէսով: Ներկայ էին Զարը, Զարուհին, Կայս. ամբողջ ընտանիքը, նախարարներ, եւն. և Կայս. ամուլը խանդավառութեամբ ծափահարուեցաւ: — Որոշուած է 1915ին կատարել Մ. տը Լէսէփի բերդին բացումը: Այդ բերդը շինուեցաւ Փանամայի ջրանցին պաշտպանութեան համար և կը գտնուի Ատլանտեանի կողմը: Կը խորհուի նաեւ Սան Ֆրանսիսքօի մէջ յիշատակարան մը կանգնել ի պատիւ Ֆրանսայի սոյն ճարտարագէտին և բացումը կատարել նոյն թուականին: — Սոուաթիոյ արքայական ջոմիսէր Մ. Բովայ հրամանագիր մը հրատարակեց, որով Ակրամի հողին վրայ բնակող ամէն անձէ կը պահանջուի իշխանութիւններու յանձնել իրենց բոլոր զէնքերը և ռազմանիւթերը: Իսկ գաւառարաններ պիտի ծանուցանեն թէ ի՞նչ զէնք, եւն. ունին: — Սերպիոյ ելեւմտական յանձնաժողովը հաւանեցաւ կառավարութեան 18½ միլիոնի վարկ մը տալ Լոնային թնդանօթներու և

խորտընկէցներու գնման համար — Տրիպոլի Օսմ. վերաւորներու յատուկ Աւստրիական հանգանակութիւնը 25,848 քուրոն արտադրեց իրեւ առաջին արդիւնք, որ Կարմիր Մահիկի նախագահ Հիւսէյին Հիւսի փաշայի ղրկուեցաւ, բայց ի 5,000 քուրոնէ զոր Աւստրիական Կարմիր խաչի յանձնաժողովը ուղղակի մայրաքաղաքիս Աւստրիական դեսպանին ղրկեց: — Տիկին Վիք Բիւնթիսքա Պոլէսլավ, հանրաժանօթ Չեխ գրագիտուհի ու գործարանատիրոջ մը այրին, 473 ձանի մեծամասնութեամբ Պոնեմիոյ խորհրդարանին անդամ ընտրուեցաւ: Երկրին ընտրական օրէնքը բացորոշ տրամադրութիւն մը չունի կիներու ընտրելութեան դէմ, թէեւ ունի անոնց ընտրողութեան դէմ: Ուստի հետաքրքրութեամբ կ'սպասուի թէ Պոնեմիոյ փոխարքան ինչ զիրք պիտի ընէ: — Անցեալ Հոբեքշաբթի նաւային երկու սպաներ ի Նիւ Եորք երկնարթ օթնաւուով պոտոյս ընելու պահուն ինկան ու մեռան: Նոյն օր Փարիզի մէջ մեռաւ Մ. Ֆրէտէրիք Փասի, նշանաւոր խաղաղասէր մը, որու 90ամեակը դեռ Մայիս 20ին տօնուեցաւ: Օր մը յետոյ ընտրական իրաւունքի պաշտպան Խրանտուէրներ հանրային շէնքերու վրայ յարձակում գործեցին և ապակիներ խորտակեցին Տրալինի մէջ: Կիրակի հարաւային Շուեդտական քաղաքի մը կայսրանին մէջ կառախուժեցրու ընդհարման մը զոհացին 18 հոգի և վերաւորուեցան 16 հոգի: Երեքշաբթի Ֆրիտրիխսհալէնի կայանին մէջ Ձէփլին Գ ղեկավար օգապարիկը կիսովին քանդուեցաւ պայթումի մը հետեւանքով:

ՆԵՐՔԻՆ

Օսմ. Բ. Խորհրդարանը. Շարաթ Երեսփ. ժողովը նախաքննութեան յղեց Կ.պոլսոյ երեսփոխաններուն օրինագիծը կաղուածներու նկատմամբ, յանձնաժողովին վերադարձուց պատժական օրէնքին կցելի տրամադրութիւնը բարեփոխման մը համար, ապա զբաղեցաւ ներքին կաշտնադրի բարեփոխման խնդրով: Երկուշաբթի ամբողջացուց ասոր քննութիւնը, գրեթէ բոլոր բարեփոխումները և յաւելուածները ընդունելով: Այսուհետեւ երեսփոխաններ ներկայութեան առմարի մը մէջ պիտի ստորագրեն և, եթէ բացակայութիւններու համար մինչեւ երկու օր օրինաւոր պատճառաբանութիւն չներկայացնեն, թոշակի զեղչի պիտի ենթարկուին: Չորեքշաբթի որոշուեցաւ յանձնաժողովներու նախագահներուն խորհրդով որոշել թէ ո՞ր օրինագիծերը պիտի մատուցուին ժողովին նկատմամբ: Յետոյ ի նկատ առնուեցաւ հրապարակային գումարումներու օրէնքը նախ ընդհանրապէս, ապա մաս մաս: Եւ անփոփոխ ընդունուեցան առաջին երկու յօդուածները, իսկ երրորդը յանձնաժողովին վերադարձուեցաւ:

Մայրաքաղաք. Իտալացիներու մեկնման համար տրուած նոր պայմանաժամը լրացաւ: Սակայն դեռ ոմանք կը մնան որ չկրցան դեռ մեկնիլ զանազան պատճառներով: Որպէս զի բոնի չվտարուին անոնք, Գերման դեսպանատունը Բ. Կրան զիմեց նոր պայմանաժամի մը համար, բայց ի դուրս Իտալացի բոլոր բժիշկները հրաման ստացան մինչեւ երէկ մեկնելու համար: — Նախարարներու խորհուրդը պատերազմական ծախքի համար տուրքերու յաւելման օրինագիծը որոշեց Երեսփ. ժողովին ղրկել: Իթիհատի կուսակցութիւնը գումարման մը մէջ սկզբունքով ընդունեցաւ ամբողջ օրինագիծը և հաւանեցաւ պաշտօնեաներու թոշակին 3 առ հարիւր զեղչին: — Երկուքուկէս միլիոն ոսկիի փոխառութեան մէջ միլիոնին վճարման վերաբերեալ գործողութիւնները աւարտեցան, մնացեալն ալ ամիսէ մը պիտի կարգադրուի: — Ամերիկեան նախորդ դեսպան Մր. Քարթըր ստանձնած է Չէսթըրի ծրագրին հետապնդումը և առաջարկած է երկութուղի մը շինել Վանէ Խարբերդ և մինչեւ Եւամուրթալը: — Թուրքեւոս պատերազմէն վնասուած Ռուսահպատակներու հատուցման խնդրին վրայ, որ Լահէի իրաւարար տեսանին յանձնուած է, Փարիզի փաստաբաններէն Մ. Կուլնիէի տեղեկագիրը Օսմ. կառավարութեան հասաւ և քննուելէ ու ընդունուելէ ետեւ պատճէն մը պիտի ներկայացուի Ռուսիոյ, պատճէն մը եւս Լահէի դատարանին: — Յոյն Պատրիարքը հաւաստիք ստացաւ թէ նահանգային օրէնքը պիտի չզգչի մէծիս ի իտարէներու մէջ մետրապոլիտներու ներկայ գտնուելու իրաւունքին:

Նահանգներ. Անցեալ չարթու պաշտօնապէս ղեկուցուեցաւ թէ Իփէք-Միթրովիցայի ճամբան ապահով և թղթատարն սկսած է երթելու Երկու կողմէ զին. չարթումները կը շարունակեն և զրպրոցներու, պահականոցներու և ճամբաներու չինութիւնն յառաջ կը տարուի: Եուրիքի ժողովին նախաձեռնարկները փախած են և Եագովայի Հասգիւղախմբին մէջ զինուորներ մտած են առանց միջադէպի: Պիպ Տոտա փաշա Շքոտրայէ մեկնած է դէպի մայրաքաղաք: Միրաթներու չարթում մը արգելելու խորհրդով Ալպանացի քանի մը պետեր համոզուած և զղջացած են, ուրիշներ կը յամարեն: — Սոֆիայի թերթեր կը գրեն թէ Պալքանեան Բոմբիթէն յայտարարութիւն մը պիտի հրատարակէ թէ Մակեդոնիոյ և Ալպանիոյ համար ինքնօրինութիւն հարկ է: — Գոնեսայի Սիլէ գիւղը 5—6,000 ոսկիի վնաս կրեց ողողումէ և կարկուտէ: — Կիպրոսի Յոյներուն կողմէ Լոնտոն զբնակուած պատուիրակը հեռագրած է թէ բացարձակապէս կը մերժուի կղզիներու պահանջներուն ամբողջութիւնը: Օրէնսդիր մարմինն հրաժարումը դժուակութեամբ զիտուած է և նոր ընտրութեան հրաման ղրկուած:

Աւերակ. Ժող. Ազգապետարանի կողմէ հետեւեալը կը զրկուի մեզի հրատարակման համար. «Աւերակ. Ժող. Ազգապետարանի հասած պաշտօնագրի մը թովանդակութիւնը, որով կը պահանջուի Աստուածաբանական ձեւաբաններու կրթական ծրագիրը, կարգերը, աշակերտաց ցանկերը, ևն. ևն., ժամանակին կառավարութեան յանձնել կեդրոնի միջոցաւ, որպէս զի զինուորագրութեան առիթիւ կրօն. ուսանողները զերծ կացուցանելու համար չլիութեան թիւներու տեղի չտրուի: Յայտնի է թէ Տաճկաստանի մէջ Աւետ. Ժողովուրդին իրաւասութեան ներքեւ ցարդ Աստուածաբանական ձեւաբան գոյութիւն չունի և գտնուածները Ամերիկ. Միսիսիպիացի կը պատկանին, որով տեղական Ժողովուրդները և Ազգապետարանը այդ կարգի հաստատութեանց վերաբերմամբ կառավարական պահանջին հանդէպ պատասխանատուութիւն մը չունին: Սակայն միւս կողմանէ ուսանողները, և այդ կարգի հաստատութեանց կամ օտար երկիրներու ձեւաբաններու Հայ և Յոյն Օսմանցի ուսումնական տնտեսութեան Աւետ. պաշտօնեաները զինուորագրութեանց զերծ կացուցանելու համար անհրաժեշտ հարկ է այժմէն խորհիլ և Աւետ. Ժողովուրդեան պարագաներուն յարմարող ձեւ մը որոշել և տնօրինել թէ ի՞նչպէս պիտի կարգուին մեր կրօն. պաշտօնեաները և թէ ի՞նչ եղանակաւ անոնց պաշտօնէութիւնը պիտի ճանչցուի կառավարութեան կողմէ: Ահա այս կարեւոր խնդրոյ մասին հարկ համարեցանք մեր Ժողովուրդեան լուրջ ուշադրութիւնը հրաւիրել: Մեզ կը թուի թէ իրր առաջին քայլ՝ երկրին մէջ գտնուած երեք Աստուածաբանական ձեւաբաններուն չրջանակներուն մէջ գտնուած պաշտօնէութիւնները պէտք է ընդհուպ բանակցին նոյն հաստատութեանց տնօրէնութիւններուն հետ թէ՛ ուսանողներու և թէ՛ կրօն. պաշտօնի յատկացուողներու մասին, և հասկցողութեան մը գան, ու արդիւնքը Ազգապետարանի հաղորդին իրենց դիտողութիւններով և թելադրութիւններով միասին, որպէս զի քստ այն պարտաւարտաճը ի գործ դրուի:» — Տիթրոյթի (Ամերիկա) Ե. Ք. Ընկերակցութիւնը ստանձնած է չորս քարտուղար պահել ի Կ. պոլիս, այն է արդէն հոս գտնուող Մր. Տէյվիսի, Մր. Ճէյքըպի և Մր. Վան Պոմբլի նոր ընկեր. մը եւս տալ ի մօտոյ: — 1909 Ապրիլին Ատանայի մէջ սպանուած Մր. Բոճըրսի նշխարները Թարսուս փոխադրուած ու տեղւոյն Ամերիկեան գոլէճի չրջափակին մէջ թաղուած են մեծ հանդէսով: Հանգուցեալը քանի մը ամիս փոխ տնօրէն եղած էր այդ հաստատութեան նոյն գոլէճի նախագահ Տր. Թրէյսթի դուստրը նշանուած է ուսուցիչներէն Գէորգ Տամլամայեան էֆ. Ի հետ, — Պատ. Գունտուրաճեան երկամսեայ արձակուրդով մեկնեցաւ իր հայրենիքը, Սըվազ: — Օրէնքի խմբագիր Մր. Չարլս Րիկզ երեքշաբթի իր

ընտանիքին հետ Զուիցերիա ուղեւորեցաւ արձակուրդով:

Հայ Ժող. Անցեալ չարթու Պատրիարքարանի կողմէ չրջաբերականով ծանուցուեցաւ ամէն կողմ թէ անշարժ ստացուածներու գրաւման խնդիրները ձեռարէ մէճիսիւններու ձեռամբ վարչականապէս կարգադրելու որոշումը, որու գործադրութիւնը յետոյ տարւոյն մէջ պատահած գրաւումներու միայն սահմանափակուեցաւ, վերահաստատուած է առանց վերջին սեղմումին: Ըստ այսմ, երբ անշարժ կալուածի սեփականութեան նկատմամբ վէճ ծագի, և երկու կողմը կալուածաթուղթ ունենան ու երկրորդ կալուածաթուղթին մէջ նշանակուած չըլլայ թէ կալուածը նախորդ տէրջմէ փոխանցուած է, նախորդը կալուածատէր պիտի ճանչցուի, հակառակ պարագային երկրորդը: Երբ միայն մէկ կողմը կալուածաթուղթ ունենայ, կամ երկուքն ալ չունենան, կալուածը պիտի թողուի կալուածաթուղթ ունեցողին և կամ տուրքերը վճարողին: Իսկ դեռ զոհ կողմը ամէն պարագայի մէջ ազատ պիտի ըլլայ դատարան դիմել: — Ուրբաթ Ազգ. Ժողովը յաջող նիստ մը ունեցաւ և հանգուցեալ Եփրեմ Խանի մահուան համար յոտնկայս ցաւակցութիւն յայտնելէ ետեւ Բաղաք. Ժողովի պակասեալ անդամներուն ընտրութիւնը լրացուց, և ամբողջութեամբ ընդունելով նախաձեռնութեան դիւանի տեղեկագիրը Երուսաղէմի ներքին կանոնագրին վրայ՝ վաւերացուց բարեփոխեալ ըլոր յօդուածները: — Պատրիարքարանը ստուգած է Պատերազմական նախարարութեանէն թէ մինչեւ 45 տարեկաններ զէնքի տակ կոչելու ռեւէ հրահանգ տրուած չէ: Գաւառային զանազան կողմերէ ալ տեղեկացաւ թէ 27է վեր տարիքի մէջ գտնուողներէն զէնքի տակ առնուածները արձակուիլ սկսած են: — Ազգ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութիւնը որոշեց դատ բանալ այնպիսիներու դէմ, որոնք նոյն հաստատութեան մէջ պատասպարուող իրենց պաշտպանեալներուն համար նախապէս որոշուած թոշակները կը զլանան վճարել կրկնակի թախանձանքներու հակառակ: — Տ. Գրիգորիս Վրդ. Պալագեան կարինէ Կովկաս մեկնած է, որպէս զի Սանասարեանի տեսչութեան յարմարագոյն ընտրելիներուն հետ բանակցի: — Գաւառային անապահովութեան հարցը Կ'սկսի հրատապ հանգամանք մը առնել: Ալան թաղանի և սպանութիւններու տխուր ու երկար տեղեկագրեր հասան դարձեալ Խարբերդէ, Աղթամարէ, Վանայ Արճէշ գաւառակէն և նոյն իսկ Պրուսայի Ենիքէօյէն ու Ատապազարէ: — Էջմիածնի Կաթողիկոսարանի դիւանապետը կը գրէ Պատրիարքարան թէ 15-20 որդեգիր պիտի առնուին Գէորգեան ձեւաբանը Վեհ. Կաթողիկոսին թոյլտուութեամբ, և ուստի կը խնդրէ այս մասին պարտաւարտաճը գրել առաջնորդներուն:

أوداد همتلق غزوه — در سعادته بايل هوسده — مدير مسئول — صموئيل ق. هاروتيويان

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ	
Տարեկ. Բժնեդիւն	40 ԴՃ.
Ամբիկայի հմր.	2 Տու.
Անգղիայ ..	8 շիլինգ
Աւստրիա ..	10 Ֆլ.
Զեւ. քէ. համար	40 փոք.
Սահմանային գրքերը չափաւոր	

ԱՒԵՏԱՐԵՐ

ՇԱՐԱԹԱԹԵՐԹ

Խմբագիր

Վեր. Տր. Ֆ. Ու. Մեքալլըմ

Պաշտ. Հասց.,
Կ. պոլսոյ, Թուրքիա

THE AVEDAPER

AN ARMENIAN WEEKLY

EDITOR

REV. F. W. MACALLUM, D. D.

American Bible House
Cons/ple, Turkey

TERMS

An. Subscrip.	Ps. 40
U. S. A.	\$ 2
England	Shils. 8
Other countries	Fra. 10
Single Copy 40 Paras	
Advertising rates on application	

ՄԵԶԻ ՂՐԿՈՒԱԾ ԳԻՐՔԵՐ

ԻԼՄԻ ԹԱԼԻՄ, Հեղ. Փրոֆ. Սարգիս Լեւոն-
եան, էջ՝ 37, գին՝ 1 դահ.։ Այս օգտաշատ ու
գեղեցիկ գրքովը նախատակ Փրոֆէսորին աշ-
խատակից գործերէն է և սպուած է Այնթապի Կ.
Թ. Գոլէճի նորահաստատ տպարանին մէջ, Ու-
րախ ենք տեսնելով որ զաւատի կրթական բարձր
հաստատութիւններն ալ օրէ օր կ'ունենան իրենց
սեփական տպարանները և օգտակար հրատարա-
կութիւնները։ Շնորհիւ իւր նախափորձ շատ յա-
ջող է գոլէճի տպարանին այս անդրանիկ արտադ-
րութիւնը։ Կը սպասենք աւելի գեղեցիկ Հայերէն
հրատարակութիւններու ալ։ Յաջողութեան մագ-
թանքներու կը միացնենք նաեւ մեր շնորհաւորու-
թիւնները։

Գրքովէն ունենալ փափաքողներ կրնան գիմել
Կ. Թ. Գոլէճի հասցէով։

ԶԵՆՈՒ ԳԼԱԿ՝ Հանրեղ Աբրէ Բնասարգոյնեան,
Գրեց՝ Միհրան Յովնանէսեան, էջ՝ 214, Գին՝ 15
դահ., Տպ. Օ. Արզուման, Հայկական տպագրու-
թեան չորսնարկարամեակին առիթով հրատարակ-
ուած այս գեղեցիկ երկասիրութիւնը կը յանձնա-
րարենք բոլոր բանասէրներու և լուրջ ընթերցու-
մէ հաճոյք զգացողներու։ Դիմել Կ. պոլսոյ Հայ
Դրավաճառներուն։

ԱԶԳ. ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԻ, Համազասպ Վրդ. Եղիսէ-
եանի, Լուրջ ու օգտակար հատոր մը որ կը խօ-
սի Հայ եկեղեցւոյ դերին մասին՝ Ազգ. Պատմու-
թեան մէջ, էջ՝ 192, գին՝ 7.20 դահ.։ Թղթակաղմ, 10
դահ.։ Լաթակաղմ, Դիմել Կ. Պոլսոյ Հայ Դրավաճառ-
ներուն։

ՍՐԱՍԶԱՆ ՆԵՐՇՆՁՈՒՄՆԵՐ, (Տծական Բեր-
նասներ) Գր. Հ. Գալուստեանի, 35 գեղեցիկ քեր-

թուածներ, մաքուր տպագրութեամբ, էջ՝ 64,
Գին՝ 4 դահ., Դիմել՝ հեղինակին, Աւետիքեի Խըմ-
բագրութեան հասցէով։

ԳԵԹՍԵՄԱՆԻ, (Կրժ. Բնասարգոյնեան) Գր.
Հ. Գալուստեանի, 53 կրօնաշուք քերթուածներ,
Մատթէոսեան մաքուր տպագրութեամբ, էջ՝ 114,
Գին՝ 6 դահ., Դիմել՝ հեղինակին, Աւետիքեի Խըմ-
բագրութեան հասցէով։

ՀԸՍՍԻՅԱԹ ԳԱԹՐԵԼԵՐԻ, Գր. Հ. Գալուստ-
եանի, Հայատառ Թրքերէն զգայուն և գեղեցիկ
բանաստեղծութեանց հաւաքածոյ մը, էջ՝ 88, Գին
4 դահ., Դիմել՝ հեղինակին, Աւետիքեի Խըմբագրու-
թեան հասցէով։

«ՊԱՐՏԻԶԱԿ»

Պարտիզակի Բարձր. Վարժարանի Ընթացաւար-
տից Ընկերակցութեան Օոկանին՝ Պարտիզակի 6րդ
թիւը հրապարակ ելաւ պատկերազարդ և ճոխ
պարունակութեամբ։ Կ. պոլսոյ մէջ կը ծախուի
Ս. Մարտիկեան Որդիք Վաճառատունը, Եէնի Չար-
չը, Մահմադ փաշա, Գին՝ 100 փո.։ Ամերիկայի
համար գիմել, — Mr. L. H. Moroukian, 114, 5th
Ave., N. Y. City, U. S. A.։

ՎՍՐԶՈՒ ՍԵՆԵԱԿ. Պատուաւոր տան մը մէջ
ի նշանթաշ (Թ. 10, Տիկէր Պէքճի փողոց)։

Հոգեւոր պաշտամունք՝ վաղը, ժամը 3ին (Բ.
Ե.), Կոստիկեան բնակարանի մէջ, Պոյաճըղիւլ,
Պիտի խօսի Պատ. Կ. Յ. Բերդեան։

Կ. Պոլսոյ Ե. Բ. Ընկերակցութեան Աղօթքի
Ժողով, ժամ 3ին (Բ. Ե.), Գումգափու, Միլլի
Հաուսի մէջ։